40¢

НОВІ ДНІ

NOVI DNI

РІК XI ЧЕРВЕНЬ 1960 JUNE 125

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Весняна повідь на Дніпрі.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Скубій Катерина, Торонто (на "Соняшник") 7
Криволап С., Аделаїда, Австралія 2
Гордієнко Г., Філядельфія, США 1
Маслюк Г., Сефтон, Австралія 1
Гвоздецький Я., — Балларат, Австралія 1
Пані Срібна, Джілонґ, Австралія 1
Шаблій М., Чікаго, США 1
В. О., Чікаго, США 1
Кіреєв Д., Чікаґо, США 1
Лук'янова Р., Вінніпеґ, Канада 1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Канюка Марія, Міннеаполіс, США $10.00
І. К., Чікаго, США 5.00
Попова Лідія, Чікаґо, США 3.00
Лук'янова Р., Вінніпеґ, Канада 2.00
Фещенко-Чопівський П., Вермонт, США 2.00
Степаненко П., Торонто, Канада 1.50
Дильовський П., Рочестер, США 1.00
Масенко С., Мілвокі, США 1.00
Котик Д., Форт Френсиз, Канада 0.50

Сердечно дякуємо всім за допомогу!

Редакція.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.50, піврічна $ 2.00

США — річна: $ 4.00, — піврічна: $ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd. London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26), Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

NOWI DNI, a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

З ЖИТТЯ ВІННІПЕҐУ

МИСТЕЦЬКА ВИСТАВКА АБСОЛЬВЕНТОК ШКОЛИ МИСТЕЦТВА ПРИ МАНІТОБСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У неділю 15 травня ц. р. відбулася під патронатом Української Вільної Академії Наук у Вінніпезі й Української Спілки Образотворчих Мистців у Канаді, Філії у Вінніпезі та за допомогою Культурно-Освітньої Референтури філії УНО у Вінніпезі мистецька виставка абсольвенток школи мистецтва при Манітобському університеті: Дарії Зельської та Христини Навроцької. Виставлені були: рисунки, малюнки, скульптура, кераміка та графіка (реклямове мистецтво). Добір експонатів зробило жюрі в складі: проф. К. Антонович, д-р М. Рудницька та мистець Р. Коваль. Виставку відкрила К. Антонович.

Виставку відвідали мистці та численне культурніше громадянство Вінніпеґу.

ПОСВЯЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРАПОРУ ВІДДІЛУ СУЖЕРО У ВІННІПЕЗІ

У неділю 15 травня ц. р. у Вінніпезі, Канада, відбулось посвячення прапору місцевого відділу СУЖЕРО (Союз Українців Жертв Російського Комуністичного Режиму). На це свято зібралось чимало гостей з Вінніпеґу, з Торонта прибув голова головної Управи СУЖЕРО П. Волиняк.

Посвячення прапору відбулось зараз же по службі Божій у соборі св. Покрови. Чин посвячення відправив митрофорний протоієрей о. Ґерус.

Зараз же по цьому відбувся громадський обід у залі собору, на якому було коло трьохсот гостей. Цілий ряд представників від різних організацій привітали сужерівців з їх святом: голова соборної громади п. Карпінський, настоятель собору о. Ґерус, від т-ва сприяння УНРаді — ред. С. Волинець, філія УНО була представлена трьома особами, вітав голова філії — В. Костів, голова місцевого відділу СУС і голова місцевого КУК — п. Крип'якевич, від провінційної екзекутиви Союзу Українок Канади — О. Завісляк, від т-ва "Волинь" І. Онуфрійчук, від т-ва "Просвіта" — П. Мокрій, від місцевої станиці кол. вояків УПА — п. Чубенко, від І-ту Дослідів Волині — М. Боровський, від митрополичої катедри св. Тройці — о. М. Юрківський, від прав. громади св. Михайла — голова громади В. Савчук, від централі КУК — її екзекутивний директор В. Кохан.

З доповіддю на тему "Політичне становище і наші завдання" виступив голова Гол. Управи СУЖЕРО П. Волиняк. На пропозицію П. Волиняка збори одностайно ухвалюють вислати протест до дирекції Канадської радіо-телевізійної корпорації (СіБіСі), яка почала висвітлювати бридкий наклепницький фільм про головного отамана Симона Петлюру "До вашої душі і сум-

(Закінчення на 3-ій стор. обкладинки).

Authorized as second class mail, Post Office Dept.. Ottawa.

Printed by KIEV PRINTERS LIMITED, 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., EM. 3-7839, Canada

Ростислав БРАТУНЬ

ЛЬВІВ

Ідуть листи зі Львова,
До Львова йдуть листи...
Чому хоча б півслова,
Чом не напишеш ти?
Невже усе минулося,
Невже усе забулося,
Невже коханню першому
Довічно бути вмершому?
Отому незрівняному,
Отому полум'яному,
Бентежно-божевільному,
Одному — нероздільному?

Чужа чиясь дружина —
Ти, кажеш, маєш сина.
Чи має все це значення —
В нас з юністю побачення.
Усе пройшло, забулося,
Хай з болем, та минулося.

Лиш пісня залишилася,
Лиш юність не втомилася.
І вечори всміхаються,
Ніколи не покаються,
Що нас вони здружили,
Дали коханню сили,
І в серце — по зорі нам
Дали багатим віном.
І стали нареченими
Під мого міста кленами.

І я хотів би взяти,
В конверти розікласти
Один лиш вечір Львова,
І пошта щоб казкова
Всім тим його донесла,
Що хочуть, щоб воскресла
Та повесінь любові,
Юнацькі дні у Львові.

(З книги "Пора любові")

ТИ НЕ СОРОМСЯ...

Ти не соромся рук своїх,
Нехай шорсткі і мозолясті.
Візьму в свої долоні їх —
І подих спиниться у щасті,

Зомліє лоскітно душа,
І, мов на крилах, час полине,
Аж поки ранок зір ковша
Десь над Дніпром не перекине.

Туман опуститься на шлях,
На тихі плеса, на діброви...
Ми сонце стрінем на полях,
Душею чисті і здорові.

І так пройдемо по землі —
Нехай любов нас обіймає...
Це щастя — чесні мозолі,
І бідний той, хто їх не має.

Василь ШЕВЧУК

ВЕСНА, ВЕСНА...

Веесна, весна — жаданий гість
У сад міський ступає.
Відкрила брунька перший лист,
А квіти ще ховає.

Ще будуть з холодом вітри,
Важкі тумани-млості.
Хай цвіт своєї жде пори,
Хай вистоїться в брості.

Як стримать почуття своє,
Мене навчають віти.
Кохання те, що в грудях є,
Ще не пора розкрити.

Його я ще побережу —
Зміцніє хай тендітне.
Про нього хлопцеві скажу,
Як серце все розквітне.

Вал. ТКАЧЕНКО

ЩАСТЯ...

Щастя сниться
Комусь —
Жар-птицею
А комусь —
Золотою зірницею,
А комусь —
Очима коханими,
Од весни,
Од побачень п'яними.
І мені було
Сни тривожило
І жар-птицею,
І зірницею,
І очима,
На терен схожими...
А сьогодні
Прийшло,
Спинилося,
Посміхнулося,
Задивилося
Пустотливим дівчатком-кізкою
Із тонкою
Куценькою кіскою,
Із лицем,
Наче ясне сонечко,
І прокинулась я:
— Доню, донечко...

Тамара КОЛОМИЄЦЬ

Симон ПЕТЛЮРА

ДО ЮВІЛЕЮ М. К. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ

(Початок див. у попередньому числі).

Отже, коли українське громадянство шанує діяльність М. К. Заньковецької, то в цьому не можна не добачити певного розвитку цього громадянства, певного доказу його "зрілости". З другого боку, М. К. Заньковецька заслуговує на цю пошану. Може ще не прийшов той час, коли можна "учесть" всю суму того активу, який вона вклала в загальну скарбницю наших національних придбань, може ще не прийшов час для того, щоб докладно, об'єктивно, з усіх боків оцінити як діяльність цієї найбільшої артистки нашого театру, так і освітити образ її просто як людини. Але фіґура Заньковецької настільки визначна серед нашого громадянства взагалі, а не тільки артистичного, настільки імпозантна, що було б просто злочином не подати хоча б коротенької і загальної характеристики її артистичного таланту і не попробувати вияснити національного значення діяльности її на українській сцені. Потреба в такій характеристиці являється тим більш необхідною, що в українській літературі, присвяченій спеціяльно театральним питанням, ми знаходимо велику прогалину в цій справі: крім невеличкого етюду про М. К. Заньковецьку в "Корифеях украинской сцены" (стр. 126-143) і коротеньких відомостей та рецензій на гру М. К., розкиданих по різних газетах та журналах, цікавий не знайде сливе нічого.

Ми особисто не надіємось, щоб наша ювілейна сильветка загатила цю прогалину, але разом з цим гадаємо, що вона не буде зайвою для всіх, хто цікавиться долею українського театру і "не байдуже" ставиться до таких незвичайних величних артистичних сил його, якою є М. К. Заньковецька.

М. К. Заньковецька безперечно незвичайна поява серед нашого театру. Вже з перших же кроків своєї артистичної діяльности вона придбала собі ім'я талановитої артистки, яке щодалі, все більш ставало популярним. Її названо "гордістю" українського театру. Такий визначний і заслужений діяч української сцени, як М. К. Садовський, сам талановитий артист, називає її "велетнем і талантом", а її гру "божественною і художньою" ("Мої театральні спогади", Літ. Наук. Вісн., 1907 р., кн. VIII-IX, ст. 199). Розумний театральний критик А. С. Суворін, побачивши гру Заньковецької, з першого ж разу висловився про неї, як про могутню артистичну величину. "Это актриса, с талантом большим, самостоятельным, оригинальным; натура вся сотканная из самых чувствительных нервов. Подвижность ее лица и всей ее фигуры подчинаются душевным движениям с необыкновенною правдою. Про эту артистку нельзя сказать, что она или особенно хороша в драматических порывах, или в более спокойных проявлениях жизни; она везде — сама правда, поэтическая правда во всей ее прелести. Это одна из тех н е м н о г и х актрис, которые с перваго же слова на сцене говорят вам о своем выдающемся таланте и его свежости, незапятнованной никаким подражанием кому бы то ни было" ("Хохльі и Хохлушки" А. С. Суворин, стор. 8, 10-11). Щодалі — отзиви Суворіна про талант Заньковецької починають ставати більш прихильними до артистки: "Вот где истинный талант, вот где настоящее актерскоє творчество, напоминающее Мартынова и Щепкина... Оттенки чувства, звучащие то нежностью, то горем, то мольбою, то отчаянием, то детскою наивностью, передаются г-жею Заньковецкою ее чудесным голосом, таким совершенством, что не знаешь, есть ли какие недостатки в ее игре. Я прямо говорю, другой такой актрисы я никогда не видал. Я сравнил бы ее с Сарой Бернар, но эта актриса никогда меня не трогала, тогда как у Заньковецкой очень много чувства и нервности в игре". (Там же, стор. 16-19). "Это актриса сама по себе, вполне самостоятельная, никому не подражающая, актриса с душою, с необыкновенно развитою мимикою, чувствительными нервами и изящной фигурой". (стор. 44). "Подобной артистки нет у нас и за всю нашу память не было. Это дарование необыкновенно высокое, разнообразное и чарующее". (стор. 63).

Ми навмисне навели докладні цитати з театральних рецензій визначного російського критика про гру, характер і розміри таланту нашої артистки, щоб визначити з одного боку, як не помилилися ні українська публіка, ні д. Садовський, ні, нарешті, д. Суворін, коли привітали в особі М. К. Заньковецької надзвичайну артистичну силу, з другого ж боку для того, щоб показати, що й д. Суворін все ж не схарактеризував цілком характеру таланту артистки і не сказав останнього слова про неї.

Заньковецька цілком самобутній талант. Вона прийшла на українську сцену без школи, без впливів певного напрямку артистичного, без попереднього досвіду спеціяльно щодо українського репертуару. І не дивлячись на це, вона зразу ж стала на своє місце, наче призначене їй самою долею. Її гра з першого ж разу визначається надзвичайним почуттям художньої правди, глибокою вдумливістю в психологію певного персонажу, детальною обробленістю характерних рис останнього. Артистка з першого ж разу виявляє не тільки величезну інтуїцію, щодо зрозуміння цього персонажу; ні, вона вміло і сміло аналізує різні моменти з його психічних переживань, і аналіза ця настільки вірна, що театральна критика не робить їй закидів, що те чи інше місце з певної ролі, яку виконує артистка, не відповідає психології цього персонажу; навпаки, своєю аналізою артистка часто поправляє самого автора, робить більш яскравими, виразними і ефектними моменти, ледве зачеплені, ледве змальовані останнім, — але ніколи ця артистична аналіза не розривається на одірвані, не зв'язані між собою куски. Артистка виявляє величезний талант синтетичної творчости. Аналіза і синтеза

у неї гармонійно поєднуються і разом дають той закінчений навіть в найдрібніших деталях своїх образ певного персонажу, який вражає глядача своєю правдивістю до життя, до живого оригіналу, якого може й не зустрінеш таким, яким він здається в грі артистки (слова, рухи, міміка, інтонація чи модуляція голосу і т. д.), але який мусить десь бути, бо окремі риси цього персонажу ми завсіди зустрічаємо в тисячах живих людей. Цю прикмету справжнього сценічного таланту — творити живі образи намальованих автором психічних типів, одухотворяти їх, робити їх живими на сцені — якось особливо помітно в творчості Заньковецької. І для того, щоб володіти нею в такій великій мірі, як володіє Заньковецька, для того, щоб наблизити "правду" автора до правди самого життя — одного таланту мало. І коли нам доводилося бачити гру артистки і сильно, з захопленням стежити як вона сміло розширяє, роздвигає ті межі, в які автор поставив певного свого персонажа, але які показалися артистці вузькими, тісними, ми мимоволі ставили прогнозу, може й "дерзкую" з першого погляду, але на нашу думку, вірну: ми пригадували слова Шіллера, що за ідею розширення обріїв в штуці може братись тільки геній. Тільки він один має в собі необхідні сили для того, щоб не переборщити в цій справі через край, щоб додержати чуття художньої міри і зупинитись в своїй сценічній творчості певного психічного типу на тій точці, де цього вимагає правда життя. Ті ж самі думки про геніяльність Заньковецької, як артистки, виникали у нас і тоді, коли ми стежили і за тими "операціями", коли артистка вмілою, досвідченою рукою випускала окремі місця з своїх ролів, які, на її думку, здавались зайвими, недотичними, а може й шкідливими для суцільности враження від того персонажу, за психічну інтерпретацію котрого на сцені вона бралась. Такі операції над творами драматурга-письменника ніколи не нагадували експериментів недосвідченого лікаря, що часто кінчаються трагічно для об'єктів цих експериментів, а скоріше операцію професора-хірурга, який уміло і з користю для життя, вирізує, ну хоча б "сліпу кишку", непотрібну для організму. Можна з приводу таких "операцій" з боку Заньковецької пригадати слова Лессінґа, який правдиво зауважив, що "справжнім артистом можна назвати того, хто вміє малювати суть певного явища, викинувши з нього все, що має характер випадковости, що має другорядне значення".

З цього боку М. К. Заньковецька дуже нагадує відому світову і, по загальному признанню европейської театральної критики, геніяльну артистку Елеонору Дузе, яка зважилась "підняти руку" навіть на такого могутнього психолога-драматурга і знавця сценічної техніки, як Ібсен. Ця аналогія має лише формальну, зовнішню схожість. Заньковецьку можна б було рівняти з другою геніяльною артисткою Сарою Бернар по розмірам таланту, по силі того враження, яке залишають обидві артистки своєю грою. На великий жаль, нам особисто не довелось в житті бачити великої европейської знаменитости і через те ми не можемо покористуватись порівнюючим методом, щоб додержати до кінця і обґрунтувати зроблену нами аналогію. Ріжниця між нашою артисткою і С. Бернар в загальних рисах полягає, головним чином, в тому, що остання — артистка "холодного розмиркованого розуму", тоді як Заньковецька — темпераменту, величезної, дивної по своїй інтенсивності інтуіції. Артистки першої категорії можуть дивувати пластичністю, оброблeністю своєї гри, обдуманістю, закінченістю техніки, аналізою психології персонажу, але їм завше бракуватиме безпосередности в виконанні, простоти, чуття-полум'я, яке не тільки світить, але й гріє, яке являється психологічною предпосилкою для синтетичної творчости артиста, а з образів, створених ним, робить живі типи, живі істоти, суцільні до того, що вони здаються aus einem Guss, а не створеними довгою, упертою роботою холодного інтелекту. І в Заньковецької власне вражає ота невичерпна криниця артистичної інтуїції, дякуючи якій вона схоплює характерні риси і основні прикмети психологічної природи певного персонажу і на підставі лише цих рис розвиває психічний образ останнього до найдрібніших деталів, до логічного кінця. Ця характерна для таланту Заньковецької риса допомагає їй навіть з "мертвих" з літературного боку типів робити живих істот на сцені, забувати неталановитість автора і концентрувати всю свою увагу на тому цікавому процесі артистичної творчости, який відбувається у артистки. Не дивно, що українські театральні рецензенти так мало присвячували в своїх рецензіях уваги тим п'єсам, де виступала артистка, і зупинялися здебільшого на грі останньої. Така вже сила геніяльної натури, що вона примушує реаґувати на її вчинки, на її акцію, все одно, чи буде мати місце вона в сфері наукової творчости, чи в сфері більш приступній і зрозумілій для загалу — творчості артистичній!

Називаючи Заньковецьку артисткою геніяльною, ми робимо тільки логічний висновок з тієї аналізи, в цілому дуже розумної і вірної, яку робив д. Суворін в своїх театральних рецензіях над грою нашої артистки, і на підставі якої він спробував подати загальну характеристику її таланту. Фіґура Заньковецької виростає, таким чином, серед інших визначних талановитих артистів нашого театру, і ми особисто не вагаємось назвати її першою величиною української сцени.

Як і кожна геніяльна появa, Заньковецька йшла й розвивала свої сили артистичні самостійними шляхами, оригінальними, пробитими і уторованими власними зусиллями, санкціонованими власною творчістю. До Заньковецької українська сцена не створила сценічних типів жіночих, останні з'являються на ній лише з появою нашої артистки, і коли такий тонкий знавець сцени, як польський драматург Пшибишевський, каже, що актор перш за все повинен бути смілим, одважним, повинен володіти цими характерними прикметами кожного творця, повинен прокладати нові шляхи і собі і іншим, то це, більш ніж до кого з українських акторів, може бути однесено до Заньковецької. Бо власне її талант, щодо смілої інтерпретації жіночих персонажів української драми, щодо зрозуміння психології цих персонажів і живого змалювання їх на сцені, не знає собі чогось подібного і рівного. Нам не стало б місця в нашому нарисі, коли б докладно спинитися над актами творчої

смілости артистки і на підставі аналізи гри її в кожній із тих ролей, за які вона береться, показати, наскільки вона відповідає тій вимозі, яку Пшибишевський називає conditio sine qua non справжнього артистичного таланту. Нам довелося б в такому разі спинятись над психологією творчости українських драматургів, зазначити їхні помилки і дефекти в змалюванні певних літературних типів жіночого персонажу; робота ця тяжка і марудна, виконувати яку зараз ми не маємо ні бажання великого, ні часу, ні, нарешті, місця. Не спиняючись через це над даним питанням, ми обмежимось лише констатуванням, що Заньковецька навіть з таких мелодраматичних фігур, якими є мало не всі жіночі персонажі з п'єс Кропивницького, робить справжніх, живих людей, апотеозує їхні страждання настільки чудово, захоплююче, настільки вірно з психологічного боку передаючи в своїй грі найдрібніші перипетії з їхніх психічних переживань, наскільки може це зробити геній, велетень-талант, творець-скульптор, що з грубого, сирого матеріялу робить дорогоцінний, коштовний утвір штуки. Українська сцена може з гордістю заявити, що з тієї глини, яку давали її артистам українські драматурги, виліплювались дивні своєю пластичністю, розкішні симетрією, божественні своєю ідеєю образи сценічного мистецтва. І безперечно, що найкращим скульптором-творцем була Заньковецька.

У неї були природні дані для того, щоб бути творцем. Але геніяльний творець не зразу стає таким; йому більш ніж кому іншому, потрібна поважна робота над собою, над розвоєм свого геніяльного таланту, над постійним його удосконаленням... Ґете правду сказав, що художник ніколи не родиться на світ Божий "совершенством": його око нетронутим розкривається на світ, його свіжий погляд щасливо схоплює зовнішність, пропорцію, ракурс, але для складної композиції, для розпізнання світла, тіней, фарб, характерної пози йому може бракувати природжених прикмет, чого він може навіть і не зауважити. От через що геніяльний поет радив молодим талановитим художникам пильно вчитись у освічених художників, як старих так і новіших часів, пророкуючи їм в противному разі залишитись далеко позаду власного природного таланту. Порада Ґете в однаковій мірі відноситься до кожного артиста. До артиста сценічної штуки її можна взяти в подвійній пропорції; яким би талановитим останній не був, він ніколи не дійде в своєму розвитку до вищого ступеня, коли не буде працювати над собою пильно, постійно, невпинно. Однієї інтуїції тут мало; поруч з нею мусить іти інтелігентність, знання, постійний творчий інтерес до всього, що так чи інакше зв'язане з сферою сценічної штуки. Тільки в такому разі його граноситиме печать таланту, коли ж у нього є розвинена величезна природна інтуїція, вона стає "совершенством", що в найвищій стадії сумежить з геніяльністю, з тим, що д. Садовський характерно називає "божественністю" гри. І тільки в такому разі талант, навіть велетенський, не спиняється в своєму розвитку, а буяє далі, розцвітає, виявляє свою многогранність, красу, свою силу, свої чари. Коли ж він не йде назустріч отій пораді, яку висловив Ґете, і "привчається до байдужого відношення до штуки, публіка", по словам великого італійського трагіка Ґустава Сальвіні, "платить йому такою самісінькою байдужістю до театру". От через що ми так часто, особливо на українській сцені, зустрічаємо силу "талантів", що обіцяли стати "другою" Заньковецькою, "другим" Садовським, Саксаганським, але й наполовину не наблизились до них. Це ті іскри, з яких ніколи не вибухло полум'я, це ті квітки, які зів'яли, не розцвівши буйним цвітом, це ті, що занехаяли даний їм долею талант і не внесли ніякої цінности "в капітал" нашого естетичного побуту.

Про нашу артистку цього не можемо сказати. Вона не тільки не зупинилась "на мертвій точці", досягнувши певного розвитку і слави, а йшла вперед в своєму розвитку, прикладаючи всіх сил, щоб ті зерна артистичні, які кинула в глибину її тонкої психічної організації мати-природа, визріли в настиглий колос, живий і здоровий, і животворний, як саме життя. І коли похвала заурядного актора збиває його з пантелику, прищеплює йому самонадійність, переоцінку власного таланту, то для такого велетня, як Заньковецька, це було тільки імпульсом до дальшої роботи над собою, новою іскрою, що запалювала горючий матеріял її артистичного надхнення. Воно вибухало, щодалі — з новою силою, з новою красою, з новою різноманітністю відтінків, ефектів найдрібніших деталів. "Байдуже відношення до мистецтва", до своєї гри на сцені, до кожного персонажу, який доводилось їй грати, ніколи не мали місця в діяльності Заньковецької: навпаки, мало місце якраз противне, доказом чого може бути хоча б такий характерний факт, що театральні репетиції якоїсь п'єси, де брала участь Заньковецька, на яких звичайно актор лише намічає загальні контури своєї гри в день вистави, не мали в очах артистки особливої ріжниці від самого спектаклю, і на них вона так само розвертала всю силу свого захоплення, своєї дивної експресії, всю правду тих переживань психічних ситуацій, в які автор-драматург поставив персонаж.

Театральна критика підкреслює характерну рису таланту Заньковецької і її гри, а власне: глибоку вдумливість в психологію персонажу. І той, хто хоч раз в житті бачив Заньковецьку на сцені, справді не забуде цієї риси. Здається, що артистка — це жива істота, живий, конкретний персонаж з його радощами і горем, з його муками, з його гострими і болючими переживаннями, що ті гіркі сльози, якими плаче він, ті муки, які відбуваються в його серці і краять його — справжні, що їх переживає сама артистка, не як артистка, а як жива людина, що сама зазнала багато горя і мук в житті. Здається, що цими сльозами артистка-людина скаржиться на безталання, на життя, на мачуху-долю, що мольба або прокляття цій долі — то мольба і прокляття артистки-людини за ті шипи та терна колючі, які поранили її душу, пошматували серце, розбили її ілюзії, понівечили її Я. Заньковецька геніяльний талант і — як кожен геній — многогранний. Однакова вона і в ролях драматичних, комічних, ingénue. Але найкраще, найглибше, найбільш рельєфно і виразно виходять у неї ролі дра-

(Далі на 3-ій стор. обкладинки).

Вадим СВАРОГ

Про два сучасні радянські історичні романи

("Сіверяни" Д. Міщенка і "Святослав" С. Скляренка).

Серед інших книжок, що в недавній час залетіли сюди з-поза залізної завіси, є й два історичні романи: "Сіверяни" й "Святослав". Обидва вийшли в світ у минулому році.

Перша з цих книг написана Дмитром Міщенком, про якого довідуємось, що він народився 1921-го року, після закінчення десятирічки пішов на війну, брав участь у боях на різних фронтах та одержав цілий ряд медалів. Потім він учився на філологічному факультеті Київського університету, пізніше — в аспірантурі і тепер є кандидатом філологічних наук. Член партії. Друкуватися почав у 1949-му році, але покищо випустив лише одну збірку оповідань.

Як повідомляє анотація, додана до книги, "в основу романа "Сіверяни" лягла і досі жива на Чернігівщині леґенда, події якої відносяться історично до 884-го року".

Сюжет твору розгортається навколо трагічної долі княжни Чорни і закоханого в неї холопа, який згодом став мужнім витязем Всеволодом. З цією — основною — лінією пов'язана також тема об'єднання слов'янських земель у боротьбі проти хозарів, тема боротьби з "сеператизмом" сіверянських князів.

"Роман, — підкреслює анотація, — утверджує ідею єдности слов'янських племен у боротьбі з навалою чужинців, утверджує торжество життя над смертю, перевагу світлих начал у людині і в житті". Отже, якщо ми випустимо туманні фрази про торжество життя над смертю та про "світлі начала", то побачимо, що головна тенденція цього твору перебуває в повній згоді з засадами пропаґованого режимом "радянського патріотизму".

Романом невеликий твір Міщенка можна назвати лише з великим "натягненням", та й то лише тому, що в його основі лежить романтична історія-леґенда і написаний він у стилі "наївного романтизму" з усіма його нескладними атрибутами. Серед них на першому місці — деклямуючі персонажі. Їх вислови, здається, можна було б співати, як в опері.

Наступний уривок з Міщенкового твору дає достатнє уявлення про його мистецьку якість:

> "Попереду ватаги — княжна. Це її умисел поїхати на лови до Лебединого озера. Не злякали завзяту дівчину ні хащі лісові, ні путі через них, ніким, напевне, ще не знані. Почула від гудців про таємниче озеро на лівім березі Десни — і мусили ловці вдовольняти її волю, вести через незаймані ліси, до затишного пристанища зграй лебединих. Бо вона — княжна, їй не личить перечити. Та й хто міг перечити! Щира серцем і красна на вроду, княжна схиляла до себе не тільки ключника, очолюючого ловчий наряд; їй потурав сам князь; за неї ладен був піти на смерть кожен дружинник, будь він отрок чи навіть муж.
>
> Княжна — гордість і слава Чернігова. Краса її відома не тільки в окольних градах, про неї знають за межами землі Сіверянської. Не один гонець скакав з чужих країв до Чернігова, не один князь схиляв свою горду голову перед їхньою куницею, красною дівицею. Але Чорна лишилась невблаганною: вона і слухати не хотіла про заміжжя — тікала в ліси довколишні, діяла лови по всіх знаних і незнаних людям кутках Сіверянщини — здебільшого на коні, а то й на ладях.
>
> Знали її і верхів'я Десни широкої, і таємничі береги Снові, а надто Стрижня та Білоуса... Ніде правди діти: любила княжна ходити з дівчатами й по квіти лугові, бувала в свята серед молоді градської й околишньої, та над усе ставила все таки лови. Звір чи дичина траплялося на путі — нічого не минали її стріли. Навіть на тура поривалася із списом".

Ця романтична й демократична княжна наприкінці твору, щоб не потрапити в руки хозарському каганові, вчиняє самогубство.

Книжка Міщенка, отже, початківська, хоч її авторові й не так уже мало літ. Неґативні герої твору ретельно вичорнені, а позитивні — тобто ті, що несуть тему об'єднання слов'ян у боротьбі проти хозарів — намальовані з великою дозою сахарини. Звичайно, проти патріотичної теми не можна заперечувати; вона завжди буде актуальна. Міщенків твір міг би бути таким завжди актуальним твором — і цьому не перешкодило б романтичне трактування сюжету — якби його мистецька вартість була вища.

Хоч Міщенко й кандидат філологічних наук, проте в мові його твору — назагал, хоч і переповненій штампами, але грамотній — все таки трапляються похибки, які філологові середнього віку не слід було робити.

Міщенко старанно намагається надати деякого архаїчного звучання не лише мові своїх персонажів, але подекуди й своїй авторській мові, але враження архаїчности він домагається досить подилетантському, звалюючи докупи слова, що належать до різних і нерідко далеких між собою історичних періодів.

Через це в мові його твору, який описує події, що сталися в 9-му сторіччі, бачимо слово "шаровари", турецьке слово, яке проникло в українську мову значно пізніше. Тут же й полонізм "валечний" (бойовий); галичанізм, теж значно пізнішого утворення, "відтак"; ґерманізм "віншувати", який прийшов до нас із польської мови (у Міщенка він ще й неправильно вжитий: "віншувати свою перемогу"); ще один ґерманізм "пара"; цілком модерні етранжизми: "граціозний", "пертрактація", деякі русизми, "скорочений" давальний відмінок і т. д.

В історичному творі з життя Русі 9-го сторіччя досить кумедно звучить порівняння когось із мумією. Але вже зовсім сміхотворний ефект викли-

кають у навмисно архаїзованій мові твору такі фрази, як репліка одного з персонажів "Се не резонно, князю" і заголовок одного з розділів книги "Ставка ва-банк".

Зроблені вище зауваження показують, що докладно аналізувати мовостиль цього Міщенкового твору було б несерйозним зайняттям. Підкреслюю ще раз, що я не маю ніяких заперечень проти історичних леґенд як жанру та проти "романтичної історії" взагалі, але Міщенків твір стоїть на значно нижчому мистецькому рівні, ніж чимало подібних творів нашого старшого письменства.

Значно більше прав називатися романом має другий історичний твір — "Святослав", написаний Семеном Скляренком, письменником, якщо й не першого ряду, то все ж таки з чималим літературним "стажем". Його книга солідніша від Міщенкової не лише своїм об'ємом, але й серйознішим підходом до теми, кращим знайомством з описуваною епохою, (що надає творові й певного пізнавального значення), та деякими суто мистецькими якостями.

В анотації до цієї книги сказано:

> "Через короткий час, у 1972-му році минає рівно 1000 літ відтоді, коли на острові Хортиця на Дніпрі від печенізьких шабель загинув із своєю дружиною київський князь Святослав.
>
> Читач, що прочитає роман письменника С. Скляренка, зробить цікаву й повчальну подорож у це далеке минуле нашої Батьківщини — у Київ, яким він був тисячу літ тому, у древні руські землі, Візантію, Болгарію.
>
> У своєму романі Скляренко зображує часи князя Святослава, самого князя — у війнах проти ворогів, у боротьбі за Русь, яскраво й переконливо показує, що зовнішня політика Святослава була для Київської Русі життєво необхідною, вона рішуче протистояла аґресивним намірам Візантії.
>
> Поряд з князем Святославом читач побачить на сторінках романа воїнів Русі, воєвод, широкі маси простих людей — селянина Микулу, його дочку Малушу, яку так палко любив князь Святослав, образи Добрині, Тура — чудових людей свого часу.
>
> Широко змальовано в романі й тогочасне життя Східньої Римської імперії, з її деспотами-василевсами, імператрицею Феофано — вбивцею імператорів, рабовласницький, загарбницький світ".

"Соцреалізм, спроєктований у минуле", почався ще до другої світової війни, коли Сталін із своїми дорадниками у передбаченні майбутніх воєн вирішили замінити інтернаціоналістську тезу Маркса ("пролетаріят не має батьківщини") засадою "радянського патріотизму", закоріненого "в славному минулому нашого народу". У відношенні до російського народу це "славне минуле" включає також і завойовницькі "досягнення" деяких князів і царів та їх діяльність у справі організації російської імперії.

Почавшись тоненьким струмком, ця белетристика нині перетворилась на широкий струмінь, що тече вже невпинно й не думає зупинятись. Продовжуючи "лінію", започатковану в сталінські часи, ця літературна течія, напевно, задовольняє і самих письменників, даючи їм "леґальний" привід утекти від сучасности в минуле.

Мистецька якість цієї "радянської" історичної белетристики дуже строката й загалом невисока. Вся вона робиться за нескладним рецептом, виробленим у відомому Айзенштайновому фільмі "Александр Невський", який дав усій цій белетристиці її універсальну схему. Окремі ж твори різняться між собою лише дрібними стильовими ознаками та, звичайно, рівнем історичної "ерудиції" автора.

У центрі типового твору стоїть мудрий вождь — князь чи цар, полум'яний патріот, високосвідомий борець за єдність Руської землі. Його одностайно підтримують такі ж високосвідомі й патріотичні широкі народні маси. Князеві чи цареві та народові протистоять феодали й купці, які часто зовсім не зацікавлені ні в єдності руських земель, ні в їх незалежності від чужинців-аґресорів. Вони навіть подеколи продаються ворогові, помагаючи загарбникам.

Але вождь та безоглядно віддані йому маси простого трудового народу блискуче й без особливих труднощів перемагають і "зовнішніх" і "внутрішніх" ворогів та об'єднують усі руські племена в одній могутній державі. Таким чином, "залізною волею" історії, вони готують сцену для появи "радянської держави", для якої створення російської імперії було лише передумовою.

Ця схема давно вже втратила свою свіжість (якщо взагалі можна говорити про будь-яку свіжість її, оскільки вона була запозичена від "благонамітреної" історичної літератури ще царських часів), проте нічого нового чи ориґінальнішого "радянська" історична белетристика не видумала й навряд чи зможе видумати.

Українська "підрадянська" історична белетристика такого розмаху, як російська, не набула. Це й зрозуміло. Вона мусить доповнювати російську історичну белетристику, розвиваючи ту ж таки тему об'єднання всіх слов'янських племен аж до "возз'єднання", але подій, які б надавалися до вище зазначеної тенденції, в нашій історії мало. Ось чому головними, "коронними" темами "підрадянської" історичної белетристики є Хмельниччина, яку можна трактувати і сяк і так, та, звичайно, громадянська війна.

Нині, як бачимо, українські "радянські" письменники почали розробляти й тематику Київської Руси. Нічого специфічно українського ці їх твори не мають, оскільки вони, вслід за російською історіографією, розглядають Київську Русь як спільну передісторію і Росії і України. В російській історичній белетристиці значно більше творів про неї, ніж в українській.

Семен Скляренко побудував сюжет свого "Святослава" в повній відповідності з викладеною вище схемою. Треба віддати йому належне — він досить добросовісно простудіював історичну літературу про добу Святослава. Але оскільки наші відомості про неї досить бідні, то Скляренко з тим більшим захопленням удався в "мистецькі домисли". Домислів цих у його творі є більше, ніж можна допустити, і всі вони мають не стільки мистецьк-

ке "навантаження", скільки "соцреалістично" тенденційне.

Усіх, хто зацікавиться детальнішою історією Київської Руси — України, я відсилаю до відповідної історичної літератури, зокрема до історії, написаної Мих. Грушевським, а тут обмежуся лише найстислішим викладом тогочасних подій.

Як відомо, в історичній науці точаться (і, мабуть, ніколи не закінчаться) дискусії про те, якого походження назва "Русь", хто були варяги та якої національности були перші руські князі.

"Норманісти" на підставі літопису, вважають, що "Русь" це назва одного з норманських (скандинавських) племен, отже варяги — це вікінґи, а Рюрик, Олег (Гельґі), Ігор (Інґвар), Ольга (Гельґа), Святослав (не зважаючи на своє слов'янське ім'я), а по батькові й Володимир Великий, етнічно були не слов'янами, а шведами.

Цій концепції протистоїть інша, "офіційно-патріотична" (якої дотримується, звичайно, й Скляренко), згідно з твердженнями якої, хоч варяги і є справді — нормани, проте сама назва "Русь" не норманського походження, а належала одному з південних слов'янських племен (мабуть, полянам), а Олег, Ігор, Ольга й інші князі були слов'янами.

Тут не місце розглядати арґументи обох сторін, та ця дискусія й не має істотного відношення до моєї рецензії.

Згідно з літописом, після смерти Рюрика у 879-му році на княжому столі в Новгороді сів його родич і опікун малого Рюрикового сина Ігоря — князь Олег. Проте, він не залишився в Новгороді, а разом з Ігорем та сильною варязькою дружиною рушив у похід вздовж великого водного шляху "з варяг в греки". Він узяв городи Смоленськ і Любеч на Дніпрі та підійшов до Києва.

У Києві в цей час владували два вожді варязької дружини — Аскольд і Дир (які, між іншим, у 60-их роках IX-го сторіччя ходили походом на Царгород). Олег захопив обох їх хитрістю, наказав убити й став княжити в Києві, якому він передрік славетне майбутнє ("се буде мати градам руським").

Після цього Олег почав підкоряти собі слов'янські й фінські племена. Завоювавши кривичів і полян, він упідлеглив собі також деревлян, сіверян, радимичів, звільнивши їх від обов'язку платити данину хозарам. Потім Олег підкорив собі і фінські племена — чудь, весь і мерю.

Таким чином Олег організував велике князівство київське, об'єднавши в ньому і новгородську північ і київський південь. Хоч деякі племена й зберегли місцевих князів, але всі були тепер уже під рукою київського князя.

У 907-му році Олег зібрав величезне на ті часи різноплемінне військо з варягів, слов'ян і фінів та рушив у славетний похід на Візантію. Він дійшов до мурів Царгорода й спустошив його околиці. Візантійці просили миру й зобов'язалися заплатити Олегові велику данину. Укладений мир мав метою також нормалізацію торговельних взаємин Руси і Візантії. Взагалі їх війни мали передусім економічні мотиви.

Наступником Олега на київському престолі був Ігор, не такий хоробрий і талановитий, як Олег, але ще користолюбніший. За його часів почалися напади на Русь нових вихідців з Азії — печенігів, які оселилися — якщо можна називати їх блукання оселенням — у степах нашої землі.

Ігор зробив два походи на Візантію. Його військо пограбувало береги Малої Азії, але потім його фльотилія зазнала жорстокої поразки від греків, які, вживши свою знамениту зброю "грецький вогонь" (до складу якої входила, як основний інгрідієнт, нафта), спалили й затопили безліч руських суден-лодій.

У 944-му році був знову укладений мир, а через рік був підписаний і новий торговельний договір "на вся лета, дондеже сияеть солнце и весь мир стоить". Згідно з цією угодою, руські купці могли торгувати безмитно, а київський князь зобов'язався давати Візантії воєнну допомогу, коли вона її попросить.

Історія трагічної загибелі князя Ігоря відома. Сталася вона тому, що дружина вимагала від Ігоря, щоб він дав їм можливість пограбувати деревлян та збільшити розмір їх данини. Зібравши збільшену данину, Ігор вирішив, що взяв замало. Тому він відпустив більшу частину своєї дружини і з невеликою рештою пішов назад до деревлян. Дізнавшись про це, деревляни з своїм князем Малом вирішили:

"Якщо унадиться вовк до овець, то всю отару винищить. Якщо ми його не вб'ємо, то він усіх нас занапастить".

"Нащо ти знову йдеш до нас? Адже ти вже взяв з нас усю данину сповна? — запитали деревляни жадібного князя. Але Ігор ішов далі. Тоді деревляни вбили й Ігоря і всіх його малочисленних дружинників. З приводу цієї події один із істориків пише:

"Усі дійові особи цієї історичної драми вельми інтересні: дружинники, які запрошують князя йти по данину, наче на полювання; князь, який намагається здерти з своїх підданих стільки данини, скільки можливо, поза всякими нормами, і, нарешті, "громадяни", які вбачають у своєму "володареві" хижого вовка, який унадився ходити в овечу отару, і вважають, що цю його "урядову діяльність" можна припинити лише вбивством самого князя".

Удова по Ігореві княгиня Ольга жорстоко помстилася за це вбивство. Цю історію я переказувати не буду, вона загально відома. Проте Ольга (яку Ігор вивіз з Псковщини) виявилась дуже мудрою володаркою на той час, коли її син Святослав був ще дуже малим, щоб урядувати. Ольга впорядкувала збирання податків, бо, бувши навчена досвідом, бачила, що "кампанії" збирання данини без усяких норм — річ небезпечна.

Ольга відвідала Константинополь і прийняла там християнство. Хотіла вона охрестити й Святослава, але він заявив їй, що "дружина сему смеятися начнуть". Все таки християнство почало поступово ширитися в Києві.

Святослав Ігоревич (який, хоч і носив слов'янське ім'я, проте був етнічно не слов'янин, а скандинав), коли виріс, виявився талановитим воєначальником, суворим, витривалим і хоробрим. Літопис характеризує його так:

Святослав почав збирати багатьох сміливих воїнів (серед них було багато й варягів) та багато воював. Ідучи в походи, він не возив з собою во-

зів, не мав при собі й ніяких казанів, бо м'яса не варив, а пік його на вугіллях, порізавши конину чи інше м'ясо на тонкі скибки. Спав він без намета, просто неба, підклавши під голову сідло. Такі ж невибагливі були і його воїни. Починаючи війну, Святослав посилав майбутньому своєму ворогові оповіщення: "Хочу на вас іти".

Святослав зробив ряд успішних походів на Схід. Він підкорив своїй владі найдальше на схід слов'янське плем'я — вятичів, які до того часу платили данину хозарам. Потім він завдав тяжких поразок хозарам, звоювавши й понищивши їх головні городи — Ітіль, Саркел та Семендер. Далі він переміг північно-кавказькі народи — ясів і косогів і упідлеглив собі приозівську землю з городом Тмуторокань. Переміг він і волзьких болгар та пограбував їхню столицю Булгар.

Упоравшись із своїми східніми ворогами, Святослав "повернувся лицем на Захід". Особливо він не любив Візантію, бо греки ставились до руських з почуттям вищости, як до підданих хозарських; крім того, у Візантії можна було набрати багато воєнної здобичі. Незабаром виникла нагода зробити воєнну експедицію на Захід.

Візантійський уряд попросив Святославової допомоги в боротьбі з дунайськими болгарами. Посланець імператора Никифора Фоки Калокір привіз Святославові багато коштовних дарунків, у тому числі чимало золота. Візантія не могла сама впоратися з болгарами.

Калокір, побачивши, яку силу являють собою воїни Святослава, вирішив з їх допомогою не лише скорити болгарів, а й досягнути для себе візантійського престола. Довірившись Святославові, він пообіцяв йому за допомогу віддати в його володіння всю болгарську землю. Цей плян сподобався князеві.

Святослав зібрав військо в 60 тис. чол., рушив на Дунай і сміливо напав на болгар. Ті не витримали, побігли й замкнулися у фортеці Доростол. Болгарський цар Петр був настільки вражений цим несподіваним нападом, що в нього віднялися руки й ноги.

Святославові воїни пройшлися по Дунаю страшенною грозою і вернулися додому з величезною здобиччю. На другий рік Святослав знову з'явився на Дунаї і, швидко носячись з одного місця на друге, звоював вісімдесят болгарських городів. Після цього він, на превелике незадоволення візантійського уряду, вирішив залишитися в цих місцях назавжди. Своєю новою столицею він зробив болгарський город Переяславець на Дунаї.

Цар Никифор побачив, що він допустився в своїй політиці великої помилки. Закликавши Святослава проти болгар, він дістав замість них ще грізнішого сусіду. Забувши свою гордість, він послав послів, щоб помиритися з болгарами, нагадуючи їм, що християни мусять жити в мирі. Він навіть попросив у болгар жінок для синів попереднього візантійського імператора.

Уклавши мир, греки й болгари почали спільну боротьбу проти Святослава. Насамперед вони підкупили печенігів, щоб ті напали на Київ і тим примусили Святослава піти геть із Болгарії. Кияни послали князеві послів з докорами:

"Ти, княже, чужої землі шукаєш і пильнуєш, а своєї зрікся; нас мало не взяли печеніги разом з твоєю матір'ю. Якщо не прийдеш і не захистиш нас, то знову нас візьмуть. Невже тобі не шкода вітчини своєї, ні старої матері, ні дітей своїх?

Святослав негайно вирушив до Києва й прогнав печенігів у степи. Але незабаром він заявив своїй матері й боярам:

"Не любо мені в Києві. Хочу жити в Переяславці на Дунаї. Там середина землі моеї. Туди звозять звідусіль різне добро: від греків — золото, тканини, вина, фрукти всякі, від чехів і угрів — срібло й коней, з Руси — хутра, мед, віск, рабів".

Ольга, змарнована старістю й недугами, відповіла синові: "Бачиш, я недужа! Куди ж ти хочеш іти від мене? Як поховаєш мене, тоді й підеш, куди схочеш".

Через кілька днів вона вмерла. Святослав "посадив" свого старшого сина Ярополка на своє місце в Києві, Олега — в землі деревлянській, а неповнолітнього Володимира (якого він прижив від материної ключниці Малуші) з дядьком його Добринею (братом Малуші) відпустив у Новгород на прохання новгородських послів. Сам же він знову подався на Балкани. За час його відсутности ситуація тут сильно змінилась. Болгари, разом з греками, знову оволоділи своєю країною з городом Переяславцем.

Коли з'явилися на Дунаї лодії з воїнами Святослава, болгари у великому числі вийшли з города й почалася жорстока битва. Болгари сильно тиснули на руських. Святослав вигукнув: "Тут нам загинути! Потягнемо ж мужньо, брати й дружино!" Воїни напружили всі сили і над вечір подолали місто, взявши його приступом.

Після цього Святослав знову почав брати болгарські городи один за одним і незабаром оволодів також болгарською столицею — Великою Преславою, захопивши самого царя Бориса з усією його сім'єю. Потім довідавшись, що за болгарами стоять греки, він послав їм оповіщення: "Хочу на вас іти; хочу взяти ваш город, як узяв болгарську Преславу".

Імператор почав поспішно готуватися до боротьби з Святославом і укріпляти Царгород. Але незабаром він був убитий у своєму власному палаці. Його убивцями були сама імператриця і воєначальник Іоан Цімісхій, родом вірменин, надзвичайно талановитий воїн.

Навесні 970-го року Святослав, виконуючи свою обіцянку, перейшов балканські гори, зайняв місто Філіпополь і рушив далі на Царгород. Цімісхій виступив проти нього з великим військом. Руські воїни, побачивши силу ворога, злякалися. Тоді Святослав виголосив свою славетну промову:

"Уже нам нікуди дітися. Волею чи неволею прийшлось стати проти греків. Так не посоромимо ж землі Руської, ляжемо тут кістьми! Мертві бо сорому не мають. Якщо ж побіжимо, то нікуди буде втекти від сорому. Станьмо ж кріпко, а я піду поперед вас. Якщо голова моя ляже, тоді промишляйте про себе!"

"Де твоя голова ляже, там і ми свої голови зложимо!" — відповіла князеві дружина. Відбулася ґрандіозна битва, в якій, за словами літопису, Святослав дістав повну перемогу.

Русько-візантійська війна на цьому не закінчи-

лася. Ще було чимало різних подій, переповідати які в журнальній статті не можна. Кінець-кінцем після численних боїв, які тривали майже безперервно, Святославове військо настільки зменшилося, що, бачачи неможливість перемогти греків, Святослав був змушений укласти з Цімісхієм мир, зобов'язавшись очистити Болгарію.

Головні сили Святослава відступили з Балкан сухим шляхом, а сам Святослав з малою дружиною рушив додому по морю й по Дніпру. На Дніпрових порогах на нього напали печеніги, яких підступні греки, напевно, повідомили про те, що Святослав вертається додому з багатою здобиччю. Між іншим, якби Святослав залишив цю здобич, то міг би вернутися додому раніше, не зустрівшися з печенігами. Степові розбишаки вбили його і всіх дружинників, що були з ним. Сталося це в 972-му році. Було тоді Святославові тридцять два роки.

Як видно з стисло переказаного вище його життя, Святослав був справді блискучим і знаменитим витязем древньої Руси, але в його характері більше рис бродячого норманського вікінґа, ніж національного, державного господаря Руської землі.

Святославове життя гідне цікаво написаного історичного романа. Але щоб цей роман повністю задовольняв вимоги, які ставить нині до історичної белетристики соцреалістична "теорія", Скляренкові довелося проробити над постаттю самого Святослава й ближчих йому людей та над обставинами його життя й діяльности ряд складних операцій. У результаті цих операцій більш-менш збереглася зовнішня поверхня подій, але постать самого Святослава була старанно причісана під шабльонову фіґуру "радянської" патріотичної схеми.

З бродячого вікінґа Святослав став мудрим і передбачливим народним вождем-організатором національної держави. І він і його мати показані як "понадклясові" вожді народу, симпатії яких не на стороні "ліпших людей", а скорше на стороні смердів. Вони мусять співпрацювати з боярами, бо пролетаріяту ще на сцені немає, а само селянство щойно ввійшло в процес розкладу родового устрою.

Святослав не просто князь, якого цікавить перспектива набрати воєнної здобичі. Він — борець за об'єднання всіх слов'янських племен і їх оборонець проти аґресивної Візантії, яка хоче зробити слов'янські землі своїми колоніями. Насправді, Візантія не могла мати таких намірів, бо їй самій майже весь час доводилось відбиватися від нападів "язичників".

Звичайно, взагалі кажучи, Візантія була державою деспотично керованою, паразитичною і неприємною в багатьох відношеннях; її зовнішня політика була побудована на методах нацьковування одних сусідів на інших. Але іншого шляху в боротьбі за своє існування вона, мабуть, і не мала. Не можна іґнорувати великого цивілізуючого значення Візантії. Саме від неї прийшла християнська культура на Русь.

З приводу того, що я досі сказав про роман Скляренка, дехто з читачів, напевно, зауважить мені, що історичний белетрист має право на "мистецький домисел". Я з цим згоден. Все таки, коли в романі забагато політичної тенденції, його можна назвати історичним лише умовно.

Приглянемося тепер до плюсів і мінусів романа детальніше.

"Святослав" починається картиною розкладу родового ладу в селянських громадах та їхнього соціяльного розшарування. На верхах суспільства щоразу більше влади набуває феодальна знать, символом якої в романі стає Гора — найстаріша частина давнього Києва, де жили князь із родиною, бояри, воєводи, тисяцькі, тіуни, дружинники.

Скляренко твердить, що князь був безсилий супроти бажань феодальної верхівки своєї держави. Ось як думає про це княгиня Ольга в його творі:

> "...Колись Ігор владний був робити те, що хотів... Він та дружина — от хто був над руською землею, вони брали дань, але й стерегли її...
>
> Княгиня з дітьми своїми й зараз мала дружину. Але це вже була не стара княжа дружина. Багатий і славний київський князь, але скільки навкруг нього стало багатих і славних воєвод, бояр. Не самі вони народились — у важкі літа князь спирався на них, мусив потім і віддячувати їм. Пожалування, пожалування — о, як багато руської землі роздали Олег і Ігор, а пізніше й княгиня...
>
> Воєводи й бояри Гори, всякая князья, воєводи й бояри земель, посадники на погостах, купці, сли — вони підпирали й підпирають князя, боролися за нього й за Русь, але кожен із них вимагав пожалування, кожному з них все було мало й мало...
>
> І сталося так, що княгиня Ольга почала боятися воєвод своїх і бояр. "Мудра" — княгиня на кожному кроці чула ці слова й розуміла, що її мудрість полягає в тому, що вміє вона миритися з воєводами й боярами, вміє стри-

мувати їх, коли вони йдуть один на одного, і вміє мудрою бути з людьми земель".

Скляренкова Ольга співчуває своєму синові, який кохає її ключницю Малушу, але каже йому, що не може допустити його шлюбу з нею, бо проти нього буде Гора.

"— Сину мій, сину, — зітхнула вона. — Ти ще не знаєш Гори, не відаєш, де живеш. Над землями Русі київський князь, нині я їх княгиня, але підпирає нас Гора, бояри й воєводи, всякая князья земель. Важко мені з людьми моїми, але ще важче з Горою. Вони льстиві, — з серцем і дуже голосно говорить княгиня, — вони хитрі, вони вимогливі й неситі, і я вже знаю, сину, як їх задовольнити...

...Так, Святославе, за мною стоять князі й бояри, воєводи й дружина, вся Гора. Це вони й скажуть тобі: негоже ти зробив, не бути Малуші жоною великого князя!..

— А я не питатиму їх!..

— Вони самі запитають у тебе, і горе буде, якщо тобі нічого буде відповісти їм. Вони були б згодні, коли б ти взяв дочку візантійського імператора, вони мовчали б, коли б це була дочка хозарського кагана, вони приймуть Предславу — угорську королівну, але не допустять Малуші...

Вона помовчала й закінчила:

— І я зроблю так, як бажають вони".

Отак "виправдав" Скляренко Ольгу й Святослава, за те, що селянську дівчину, яку звів Святослав, вони вирішили відіслати геть від Києва в глухе село, а її дитину від неї забрали.

Трудно зараз судити, наскільки Ольга залежала від бояр, але, напевно, не в такій мірі. Відомо в усякому разі, що свої фінансові реформи вона робила самостійно і їхньою метою було зломити опір вільних селянських громад проти тягот, які накладав на них дедалі сильніший феодальний устрій.

Скляренко занадто ідеалізує як Ольгу, так і Святослава — саме з метою узгодження їх із загальною тенденцією свого твору. Наприкінці твору, "виправдуючи" походи Святослава, Скляренко приписує йому такі думки:

"Усе своє життя він провів на коні. Але невже він так прагнув війни і жадав крови, як це кажуть люди? Проте, хто це каже? Руські люди не скажуть, що князь Святослав марно проливав кров, водив їх на марні війни... Це ромеї кричать на весь світ, що князь Святослав лютий, що він розбійник, що це він іде на них війною і жадає тільки їхньої смерти. Але чому так галасують вони, чому так кажуть?

Тільки тому що самі вони ненавидять русів і його, їхнього князя Святослава, тільки тому, що хотіли б бачити русів перед собою на колінах, тому, що вони хотіли б зробити руську землю своєю землею... А коли б вони цього не хотіли, коли б вони повсякчас не готували мечів проти Русі, руські люди не брали б меча до рук своїх. У них доста є своєї землі, чужа їм не потрібна. У них доста є людей — рабів вони не хочуть, вони не заздрять на чуже багатство, — о, яка багата й плодюча руська земля!..

Цього уривка, мабуть, досить для того, щоб стало очевидно, що, пишучи про Святославові війни, Скляренко "проштовхує" "радянсько-патріотичну" тему. Пишеться про Київську Русь і Святослава, але читач мусить розуміти, що Скляренко має на увазі й "радянську Русь", проти якої нібито весь час готуються воювати сучасні "візантійці". Ця паралель нав'язується читачеві послідовно.

Отже, за Скляренком, Святослав іде воювати не заради землі і здобичі, а з плянами далеко вищого порядку. Святослав говорить Ользі про свій намір іти війною на Болгарію згідно з бажанням візантійського імператора. Ольга обурена:

"— Войовничий язичнику! — крикнула вона. — Невже ти за п'ятнадцять кентинаріїв золота будеш губити тьму братів наших, християн-болгар?

— Не за п'ятнадцять кентинаріїв піду я, — суворо відповів Святослав, — а за щастя, славу, честь Русі!

— То неправда, неправда, Святославе, — все невгавала вона, — за золото ти ідеш, дані шукаєш, як і батько твій у деревській землі..."

Але Святослав роз'яснює своїй матері: "Батькам моїм не було чого іти на болгар, аще вони сукупно з болгарами ходили проти Візантії і змушували, як грому й блискавки, боятися їх. Коли ж у Болгарії не стало Симеона, кесар Петро продав Болгарію Візантії".

Отже Святослав іде війною на Болгарію тільки тому, що її антинародний цар продався Візантії; Святослав, мовляв, не хоче уярмлювати болгарський народ, він лише хоче звільнити "єдинокровних братів" від їхнього продажнього уряду. Ця тема "визволення єдинокровних братів-болгар" та радісної підтримки, яку болгарські прості люди й великі патріоти дали Святославові проти своїх власних багатіїв-бояр, розвинена в романі з усією можливою наполегливістю.

Коли Святослав, перейшовши кордон Болгарії, збирає болгарських селян на "мітинг" та роз'яснює їм, що русичі прийшли тільки для того, щоб визволити їх від їхнього негідного царя; коли він судить "воєнних злочинців" — болгарських бояр, які "продалися" візантійській плютократії та разом із нею "інтригують" проти Київської Руси — то читачеві доводиться протирати собі очі, щоб не бачити на Святославі мундира "радянського" політофіцера...

Дуже цікаво стежити за тим, як Скляренко, свідомо чи несвідомо, але вельми наївно "проєктує в минуле сьогоднішню політику", формуючи історію давніх часів так, щоб укласти її в прокрустове ложе пропагандних російсько-комуністичних постулятів.

Ось яку тираду вкладає Скляренко в уста Святославові:

"— Колись я не знав, яка суть наша земля, і думав, що вона зовсім невелика, сину. Але пізніше, коли пройшов я її з кінця в кінець і став на украіні її над Джурджанським (тобто Каспійським — В. С.) морем, серце забилося у мене в грудях, як ніколи до того не билось, а дух захопило ніби на брані... Велика наша земля, неосяжна, на одному її кінці сонце сходить, на іншому заходить, на одно-

му кінці крижані гори, на іншому — Руське море... Така наша земля, така суть Русь...

Скляренкова Київська Русь, отже, не має нічого спільного з українським світом, з історією України. Усі історичні паралелі з сучасністю в його творі відносяться до СРСР у цілому, бо в Київській Русі він бачить прообраз і зародок "триєдиної" всеруської держави, яка нині виступає у вигляді "Руси Радянської". Україна в Скляренковому творі просто іґнорується, а Київська Русь стає символом імперіяльної Росії.

Для повноти огляду цієї сторони романа треба згадати ще одну наскрізну тенденцію його: які б не були хиби "свого" режиму, проте, коли на Русь-Росію насувається "зовнішній" ворог, то треба забути хиби свого уряду й разом із своєю "Горою" захищати батьківщину.

Тут маємо ще один постулят "радянського патріотизму". Цю тенденцію Сталін старанно намагався насадити в душах "радянських" людей, коли наказував всіляко прославляти патріотизм росіян навіть за часів царату — наприклад, під час війни з Наполеоном, коли "матушку Росію" треба було рятувати разом з її царським урядом.

Цікава риса "радянської патріотичної" ментальности: цей обов'язок захищати свою країну спільно з тим урядом, що його "доля" цій країні в даний час послала, не поширюється на Болгарію, чи якусь іншу країну, коли війною на неї йде Росія. Усі завоювання Російської держави благодатні й історично виправдані...

Весь роман Скляренка сповнений чекання приходу на сцену Володимира Великого, який своїми патріотичними подвигами перевищить і Олега і Святослава. Шлюб — хоч і незаконний — князя Святослава з простою селянською дівчиною Малушею це не просто собі романтичний епізод, а символічний союз того кращого, що є у знатній провідній верстві, з трудовою селянською силою, з "простим народом" уособленим Малушею. Плодом єднання цих двох сил і є Володимир, якому суджено піднести силу й славу Руси на ще не бувалу височінь. Цей мистецький символ гарний і поетичний.

Вся біда тільки в тому, що немає ніяких доказів того, що Малуша (хоч вона й служила ключницею княгині Ольги), була дочкою простого смерда. М. Грушевський, напр., слушно вважає, що, оскільки її брат Добриня займав видне місце в найближчому оточенні Святослава, він і його сестра, напевно, були знатного роду.

Малуша не була першим коханням Святослава і Володимир не був його найстаршим сином. Святославовим первістком був Ярополк, якого Святослав, вирушаючи на війну, й призначив київським князем.

Загалом же треба сказати, що Скляренко, який усе своє життя писав на замовлення органів комуністичної пропаґанди, навіть у історичному своєму творі не зумів високо піднятися понад рівень тих завдань, які комуністичний режим ставить своїм письменникам. "Кондиційований" цим режимом, він і в "Святославі" взорується на тенденції, обов'язкові для соцреалістичної літератури.

Скляренків "Святослав" не збагачує нашої історичної белетристики ні новими мотивами, ні засаднично новими характеристиками історичних осіб, ні, тим більше, якимсь оригінальним баченням історичних подій, ні власним своєрідним літературним стилем чи, бодай, пошуками його. Як видно з наведених вище уривків, багато що в романі не виходить поза межі давно вироблених шаблонів та умовностей, притаманних історичним романам, написаним у давній манері.

Найслабші місця Скляренкового твору це ті, де він протягає свої тенденційні "лінії" (а їх багато) та вдається в беззастережну реторику й декламацію. Зокрема, на невисокому художньому рівні сцени палацових змов у Константинополі. Скляренко погано уявляє собі "стиль" життя у Візантії та занадто примітивізує. Це говорить про його невелику здібність вживатися в психологію чужого світу.

Але є в романі Скляренка й певна мистецька якість. Він пише доброю літературною мовою з досить багатим запасом слів, збагаченим ще й архаїчною лексикою описуваної ним доби. Його мовостиль свідчить про літературну вправність досвідченого письменника. Роман читається легко й з інтересом.

У "Святославі" є багато лірично написаних картин природи. Образ Малуші овіяний справжньою поезією; зворушливо зображено її дівочі переживання, її кохання, її материнський душевний біль за сина. Малуша найкраще вдалася авторові. Взагалі, історія Малуші та її невдахи-батька Микули це по суті єдиний "людський інтерес" романа. Треба, нарешті, згадати й добре написані побутові картини.

Можливо, що коли на нашій землі не стане комуністичного режиму, Скляренків "Святослав" для майбутніх його читачів набуде іншого звучання і його специфічні тенденції та паралелі з "радянськими" актуаліями заглохнуть. Що ж до самого Скляренка, то покищо "Святослав" є його єдиною "заявкою" на місце в серйозній українській літературі. Решта його доробку включно з пасквільним "Шляхом на Київ" — нічого не варта.

**
*

Значить, зовсім ти мене не любиш,
Ти свою любов не пізнаєш,
А мої, як даль, глибокі губи,
В них шумить розспіваність пожеж.
Опустив даремно ти повіки,
Робиш вигляд, що мене нема,
Ти моїм не будеш чоловіком,
І твоя не буду я жона.
Але зовсім це іще не значить,
Що мене ти можеш ображать,
Бо в очах моїх ясних, гарячих
Зацвіта зелена сіножать.
З рук моїх не вилилась ще бронза,
І в ході моїй дзвенить ще сталь,
У волосся пальчики морозу
Не вплели посріблену печаль.
Одягнуся я в грацийну гордість,
Біля тебе байдуже пройду,
І моя далекість і бездонність
Сколихне тебе, як глибину.

Віра ВОРСКЛО

Петро ВОЛИНЯК

Пам'ятник Тарасові Шевченкові у Канаді

Нема сумніву, що найвизначнішою культурною й політичною подією повоєнного часу для українців Канади є проєкт будови пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вінніпезі. Сам факт, що вже півтора місяця тому на цю будову зібрано понад сто тисяч долярів, свідчить, що це справа справді всенародня.

Як відомо нашим читачам, проєкт пам'ятника викликав також "всенародню" дискусію, яка інколи переходила межі пристойности, а часом ставала блюзнірством.

Цікавий деталь: найбрутальніше висловлювались про проєкт українські комуністи і... д-р Д. Донцов. Останній любить повторювати вираз: "Не всім дано всеє знати і речами кермувати", то кому-кому, а йому личило б застосувати ці справді мудрі слова не тільки до "смердів" і "швейків", а й до своєї "порфирородної особи". Хочби для того, щоб не опинитись по одному боці із московськими запроданцями — комуністами.

Та менше з тим: ті, що сильні тільки тоді, коли руйнують, виявляючи повне безсилля при будові, ніколи не повели за собою мас. Не повів їх — на щастя! — у цій дискусії і д-р Д. Донцов.

Але проєктові пам'ятника, а особливо його творцеві скульпторові А. Дараганові таки добре дісталося: "немощний дід", "посадив Шевченка на горщик", "селепко", "більшовик більшовика й поставив" і всякі інші подібні "перли" еміґраційної "культури" сипались, як з мішка, на пам'ятник і на його творця.

Ніде правди діти: підпало цій еміґраційній психозі й чимало наших читачів: я одержав десятки листів різного розміру, темпераменту й "точности вислову", у яких читачі домагалися від мене не так моєї власної думки, як негайного осуду проєкту пам'ятника, вважаючи, що їх оцінка не підлягає сумніву і що я конче мушу думати так, як і вони.

Деякі з цих листів були дуже короткі і дуже гострі: "Доки ви мовчатимете?" "Припечатайте, врешті, той проєкт!" Або: "Рятуйте честь українців, бо буде пізно!" Був і такий лист: "Якщо ви справді не виступите проти цього проєкту, то візьмете на себе важкий гріх!"

Наводжу ці приклади, щоб показати, яке ненормальне наше еміґраційне суспільство і який злочин проти людей роблять ті, які заражують широкі кола психозою неґації, підозри та почуття меншевартости. На жаль, це в нас трапляється дуже часто — еміґрація спокійно жодного дня не живе: то якийс.. севеушницький "прокуратор" загляне в твори Хвильового і вичитає в якомусь його оповіданні, як ЧК розстрілювала черниць, і запевнятиме, що то автор розповідає про себе; то якийсь подібний "чуйний патріот" знайде в романі І. Багряного вираз неґативного героя і запевнятиме всіх, що то автор показує себе, то, врешті, знайдуться "охочекомонні", які почнуть з піною на губах запевняти, що президія Комітету Українців Канади, щоб "загирити" визволення України навмисне призначила такий склад жюрі конкурсу, щоб воно конче вибрало проєкт А. Дарагана і цим раз назавжди знищити українців якщо не в цілому світі, то бодай у Канаді і т. д. і т. д.

Трагедія в тім, що ці провокативні виступи знаходять якийсь відгук у чималої частини українців на еміґрації, а найтрагічніше те, що величезна більшість еміґрації цим очевидним наклепникам, підбурювачам і навіть безсумнівним провокаторам не тільки не протиставиться, а "співіснує" з ними дуже мирно і в повній злагоді: здається, навіть порядні й розумні люди подають таким типам руку, зустрічаються з ними приватно і т. д.

Це симптом дуже небезпечної хвороби. Це обезсилює еміґрацію, розкладає її, на радість і втіху наших ворогів та їх вислужників. Наприклад, ця, за виразом П. Горотака, "жабомишодраківка" навколо проєкту пам'ятника Шевченкові в Канаді дуже окрилила московських аґентів і їх прислужників — українських комуністів. Вона також дала змогу канадським "русинам" виступити проти будови пам'ятника Шевченкові взагалі. Я, наприклад, з достовірних джерел знаю, що до прем'єра провінційного Манітобського уряду Д. Роблина приходила ціла делеґація з домаганням заборонити будову пам'ятника Шевченкові перед Манітобським парляментом, а на тому самому місці поставити пам'ятника якомусь "порєдному русинові", який прислужився Канаді...

Можна навести й такі заяви: "Я мав намір дати на будову пам'ятника 25 дол., але раз вибрали такий проєкт, то я даю тільки п'ятку!"

Все це наслідки властивости еміґрації піддатись психозі неґації, почуттю меншевартости, які — без найменшого сумніву! — сіють ворожі аґенти за допомогою наших же власних "патріотів", які поставили метою свого життя обпльовування і безчещення тих, які щось творять. Це єдиний засіб для декого, щоб показатись "на верхах" громади. Без цієї "корисної діяльности" їх, звичайно, ніхто не знав би, бо творити вони не спроможні: вони здібні лише руйнувати.

Тим нашим читачам, які домагались мого виступу у справі проєкту, пояснюю, що моя мовчанка не викликана зневажливим ставленням до них, а цілком іншими причинами:

1. Брак даних для виступу. Щоб щось сказати, то треба знати факти. Інакше я виступати не вмію. Цих фактів я не мав. Погані фота двох-трьох проєктів, невдало поданих у пресі, нічого мені не давали. Хоч ім'я скульптора А. Дарагана мені відоме ще з України, але достатніх даних для статті про нього я не мав. Намагання зустрітись з ним у Торонті і дещо з'ясувати з різних причин не здійснились;

2. Критика проєкту (особливо статті д-ра Д. Донцова) була такою вульгарною і так принижувала саму ідею будови пам'ятника Т. Шевченкові в Канаді, що входити в полеміку з такими критиками не можна було не тільки з поваги до самого себе, а й з поваги до самої справи;

3. З уваги на те, що саме в цей час проходила збірка на пам'ятник, а критикани лили бруд на

мистця і його проєкт, то я вважаю, що навіть і звичайна нормальна критика, якої потребує кожен проєкт, буде шкідливою.

Тому я й мовчав, використовуючи час на збирання фактів.

Між іншим, напади на А. Дарагана не припинились і досі. У середині травня я був у Вінніпезі. Мене, як голову одної із складових організацій КУК, запросили на президію КУК. Там, між іншими питаннями, обмірковано й листа голови Мистецької Кураторії УВАН у США Д. Горняткевича і проєкт відповіді президії на того листа. Звичайно, я був там як гість, але мене ніхто не попередив, що про справи, обмірковані на засіданні президії КУК, не можна інформувати громадянство через пресу. Та, врешті, президія КУК не приватне товариство, а справа будови пам'ятника Шевченкові також не може триматись у таємниці, тому я осмілююсь висловитись і про цей черговий напад на мистця.

Д. Горняткевич, якого я ніколи у вічі не бачив і про якого я завжди був найкращої думки, накинувся на президію КУК, що вона ухвалила здійснювати проєкт А. Дарагана, забуваючи, що президія призначила жюрі конкурсу, яке й вибрало одноголосо саме цей проєкт. Далі голова Мистецької Кураторії (найповажнішої наукової установи на еміґрації) заперечує право будови пам'ятника за проєктом А. Дарагана не тому, що сам проєкт невдалий, а тому, що: 1. "Лавреата" А. Дарагана ніхто не знає, 2. В одній мистецькій збірці видруковано фота творів **М.** Дарагана, а проєкт зробив **А.** Дараган, 3. Про А. Дарагана нема ні слова в Енциклопедії Українознавства, 4. Портрета А. Дарагана нема у "Книзі мистців", виданій кілька років тому в Торонті, а тому... самі знаєте, які висновки зробив голова Мистецької Кураторії, після таких "убивчих аргументів"!

Розберемо ці "тяжкі злочини", які "виключають" право нашого мистця одержати першу нагороду на конкурсі.

Якби, скажемо, я не знав нічого про Д. Горняткевича, то я вважав би, що втратив на тому не Д. Горняткевич, а я, і мені було б від того ніяково, то чого ж Д. Горняткевич робить навпаки? На якій підставі? Кріт сонця не бачить, але це не перешкоджає сонцеві світити і втішати людей своїм теплом. Та навіть і уможливити існування самого крота...

Якби я побачив якусь мистецьку чи наукову працю за підписом не **Д.** Горняткевич, а, для прикладу, **В.** Горняткевич, то я раніш, ніж відбирати в Д. Горняткевича право на ту працю, поцікавився б: а чи не є це звичайний коректорський недогляд? Поки я цього не установив би, то каменем на Д. Горняткевича не кинув би.

Нема А. Дарагана в "Енциклопедії Українознавства"? Ну, що ж — значить погана, не повна наша "Енциклопедія Українознавства"...

А відбирати А. Дараганові право участи в конкурсі тому, що його портрета й життєпису нема в так званій "Книзі Мистців", виданій у Торонті, то від цього можна і плакати і сміятись — що кому до вподоби. Це вже вершок... відваги!

Справа не в тім, що голова мистецької Кураторії УВАН вислав такого листа президії КУК, а в тім, що цей лист, очевидно, від нікого не ховався, ці думки висловлювались в Нью-Йорку, очевидно ця справа обговорювалась у певних мистецьких і наукових колах. І скажіть же: чи це не найбільша кара мистцеві, чи не найтяжча зневага йому тільки за те, що він спромігся подати проєкта, якого спеціяльне жюрі із наших і чужих фахівців одноголосо визнало за найкращого? І це в той час, що й Д. Горняткевич і А. Дараган живуть обидва у Нью-Йорку, то чи не личило б поїхати до нього чи викликати його в Кураторію, щоб з'ясувати все на місці, замість того щоб писати в КУК ноти протесту?

Виникає інше питання: що це? Людяне ставлення до мистця і вміле керування мистецьким процесом на еміґрації, чи "донос на "гетьмана-злодєя"? Чи може просто: "Бий його, бо він не з нашої вулиці, то хай до наших дівок не ходить?"

Випадок цькування А. Дарагана навіть із кіл Кураторії УВАН пригадав мені одні відкриті комсомольські збори на сходознавчому факультеті Середньо-Азіятського Державного Університету в Ташкенті. Був це 1929 чи 1930 рік, коли ще сяктак можна було дихати. Була там на узбецькому відділі така собі комсомолка Зоя Якушкіна. Хороша була дівчина — було в неї, як кажуть, усього повно: вчилась не погано, була доброю людиною, добре збудована, мала приємний вигляд. Але вона захворіла на "комсомольську хворобу": ходила завжди в червоній косинці і в спідничці кольору "хакі". Не бачила й світу Божого, бо жила тільки комсомолом: вирази "комсомольський квиток", "комсомольська честь", "комсомольська етика" та інші подібні не сходили з її уст.

Так от на цих зборах Зоя обвинуватила студента-комсомольця П. в "порушенні комсомольської етики", бо він "не звертає уваги на комсомолок, а гуляє виключно з безпартійними дівчатами". В залі вибухнув реґіт, почулись вигуки: "Молодець Зойка!" "Всип йому, всип!" Зоя не зрозуміла і таки настоювала на своєму: винести комсомольцеві П. "общественноє порицаніє". Знайшовся один тип, що ще й підтримав її внесок. Студентові П. цього було забагато, він підійшов до безпартійної красуні-туркменки Лоли Каграман-кизи, узяв її під руку і демонстративно пішов із залі. Проходячи повз Зою, виняв з кишені комсомольського квитка, черкнув ним по кирпатенькому Зоїному носикові і зник за дверима...

Збори закінчились тим, що "порицаніє" висловлено було не П., а здивованій і обуреній Зої...

Другого дня Зоя появилась в університеті в червоному квітчастому платті, в черевичках-"лодочках", з припудрованим личком і заявила, що "комсомольська етика" її більше не турбує.

Чи можливе щось подібне на еміґрації? Боюсь, що ні. У нас за порушення не комсомольської, а людської етики ще нікого ніколи не покарали.

Та вернемось до самого проєкту пам'ятника і до його творця А. Дарагана. Перший проєкт, який був схвалений жюрі, був усього 10 цалів висоти. Тепер А. Дараган виготовив робочий проєкт, у якому фігура поета зображена розміром 29 цалів висоти. Робочий проєкт затверджено і скульптор продовжує працю далі — з робочого проєкту й бу-

де споруджена фігура Т. Шевченка розміром понад 3 метри (10.5 стопи).

Першого проєкта значно вдосконалено і трохи змінено. На жаль, я робочого проєкту не бачив, бо А. Дараган повернувся до Нью-Йорку за пару днів перед моїм приїздом до Вінніпегу. Але я запевняю наших читачів, що у Вінніпезі я не зустрів людини, яка б мені сказала, що вона не вдоволена з робочого проєкту пам'ятника. Особливо гарно відгукнувся на нього голова канадської спілки образотворчих мистців Манітоби, наш земляк Л. Молодожанин, який також брав участь у конкурсі і здобув другу нагороду. Здавалось би, що саме цей факт давав підставу сподіватись, що Л. Молодожанин виступить проти проєкту А. Дарагана, тому я спеціяльно поїхав до нього, щоб почути його слово.

Та я, як кажуть, приємно розчарувався, бо почув від Л. Молодожанина таке:

— Проєкт цілком добрий. Колеґу Дарагана дико цькують безвідповідальні особи. Я б не хотів бути на його місці. Таке цькування не дає йому змоги працювати. Поможіть Дараганові добути певність, що він має підтримку всіх українців, інакше це відіб'ється на його праці: зацькований мистець не може з повною потужністю працювати.

Між іншим, Л. Молодожанин — один з найвизначніших скульпторів Канади, одержав кілька всеканадських нагород і його голос у мистецьких колах Канади важить дуже багато. В одному з чергових чисел нашого журналу ми детально познайомимо наших читачів з цим нашим мистцем.

Спілка Мистців Українців Америки, на спеціяльне прохання А. Дарагана, виділила спеціяльну комісію для розгляду робочого проєкту пам'ятника в складі: С. Гординський (голова ОМУА), С. Литвиненко, П. Мегик, В. Січинський, В. Стебельський, М. Черешньовський. Ця комісія запротоколювала й подала до преси ухвалу, у якій сказано й таке: "Приявні висловили свої індивідуальні завваги щодо поодиноких деталів і вважають, що розроблювання робітнього моделю йде пляново, згідно із задумом та мистецькими вимогами. Комісія рекомендує продовжувати працю над виготовленням пам'ятника далі — до III-ої стадії та до IV-ої кінцевої стадії — відливу у бронзі і змонтування пам'ятника".

Ці оцінки й рекомендації мистців мусять бути вистачальними для всіх — навчімося шанувати фахівців і не піддаваймося психозі неґації і почуття меншевартости, хочби до цього нас провокували не тільки московські агенти й місцеві комуністи, а навіть і "барди націоналізму" з докторськими титулами.

Справа пам'ятника Тарасові Шевченкові в Канаді перебуває в добрих руках і стоїть на певному шляху. Нам лишилось тільки підтримати морально нашого заслуженого мистця А. Дарагана і дати кошти президії КУК, щоб цей справді добрий проєкт було вчасно і добре закінчено. Пам'ятник Шевченкові у Канаді — ніж у серце нашого ворога. Цією будовою ми відбиваємо нашу чергову позицію від російського окупанта. Одночасно ми примушуємо цього ж окупанта поступатись нашим братам в Україні — ми цим помагаємо нашому народові визволитись. Цього ніхто не сміє забувати, виступаючи з критикою проєкту: критикувати можна і треба, але критика і критиканство — речі відмінні: перше — добродійство, друге — злочин.

ДЕЩО ПРО СКУЛЬПТОРА ДАРАГАНА

Андрій Дараган народився 1 жовтня 1902 р на Харківщині. У 1923 р. закінчив Харківський педтехнікум ім. Гр. Сковороди, а мистецьку освіту здобув у Харківському художньому інституті (1926—1932), закінчивши факультет скульптури.

Визначнішими його працями є: 1. Проєкт пам'ятника Т. Шевченкові — перша нагорода на Всесоюзному конкурсі (разом із скульптором К. Бульдиним); 2. Рельєфи Луганського палацу культури розміром 20 на 3 метри і 9 на 3 метри; 3. Дніпропетровська опера — рельєфи 2.5 на 2.5 метра; 4. Український павільйон Всесоюзної с.-господарської виставки в Москві 5 на 4 метри; 5. "Шевченко на засланні" — різьба на могилу Шевченка в Каневі — 2.5 метра.

Дараганові роботи є в музеях Харкова, Києва, у німецьких музеях (Крефельд і Шайдеґґ), у Франції (Париж).

У 1933 р. А. Дараган разом з К. Бульдиним бере участь у всесоюзному конкурсі на пам'ятник Т. Шевченкові в Харкові та на могилі Т. Шевченка в Каневі. У цьому конкурсі взяло участь 39 скульпторів. Проєкт К. Бульдина та А. Дарагана одержав першу нагороду і постановою Раднаркому УРСР затверджений до побудови на могилі Т. Шевченка.

Ленінградському ж скульпторові М. Манізерові (жидівського походження) було запропоновано подати нового проєкта і за новою композицією та змістом, який надавався б для будови в Харкові. У кінці 1933 р. Манізер подав на розгляд Раднаркому України проєкта, який до деталів повторив задум та ідею пам'ятника К. Бульдина та А. Дарагана. Обидва мистці запротестували перед головою Раднаркому П. Любченком, але він їм виразно порадив: "Хлопці, сидіть тихо та тримайте язика за зубами, щоб, боронь, Боже, не сталось щось гірше".

Це просто приголомшило обох авторів проєкту. Уже на еміґрації (в Австрії), К. Бульдин, розказуючи мені це, не міг ще й тоді стриматись від хвилювання, запевняв мене, що в той час він був на грані самогубства.

Манізерового проєкта прийняли, а Дараганові та Бульдину доручили виготовити нового проєкта на Шевченкову могилу, але з умовою, що він не повторюватиме "Манізерового" проєкта в Харкові.

Чотири роки К. Бульдин, А. Дараган та Я. Ражба опрацьовують проєкта пам'ятника на могилі Т. Шевченка. Нарешті, проєкта схвалюють голова Раднаркому П. Любченко та секретар ЦК КП(б)У С. Косіор. Авторам доручено виготовити робочий модель в половині натурального розміру. Під час закінчення цієї стадії праці "сонцебризний і життєдайний, люблячий і ніжний батько всіх народів світу, зокрема українського" Йосько Сталін вирішує, що для щастя українського народу треба конче перестріляти весь уряд радянської України, що й було негайно зроблено. На свого нового намісника в Україні він посилає Микиту Хрущова. Новому ґауляйтерові України наші мистці й пока-

зали свого проєкта. Микита Хрущов відразу відкинув його як націоналістичний.

Зміст і композиція цього проєкту були такі:

Двадцятип'ятиметрова тополя, як символ України. Під тополею — Шевченкова постать. З одного боку тополі — композиційно пов'язані постаті Катерини й закованого у ланцюги селянина, з другого — група, яка символізувала нову Україну, як антитеза старої.

Хрущов, оглянувши проєкта, сказав так: "А підійде селянин чи селянка, подивиться на вашу Катерину та селянина і скажуть: "А це воно вже й колгоспники показані, це нас тут зображено..."

Як бачимо, Микита Хрущов зовсім не такий наївний, як дехто з нас думає...

А пам'ятника на Шевченковій могилі знову доручено поставити жидові Манізерові — так для окупанта безпечніше: промаху тут уже бути не могло...

Таку "волю" творчости мав А. Дараган в Україні. І коли жюрі одноголосно призначило першу нагороду саме А. Дарагановi, то це винятково щасливий випадок: Андрій Дараган уже тільки своїм іменем та історією своїх страждань б'є по цинічному російському окупантові України. Не скористати з цього факту, не зробити з цього політичного капіталу для боротьби з ворогом, а ще й обливати болотом А. Дарагана — значить виявити винятковий політичний примітивізм. Я вже не кажу, що намагатись усунути від конкурсу визначного скульптора ("Проголосити новий конкурс", як дехто з критиканів домагається), який більшу частину свого творчого життя присвятив Тарасові Шевченкові, — значить справді не любити свій народ і його світлого генія Тараса Шевченка.

Будемо сподіватись, що час критиканства й неґації вже минув: українці цілого світу, а зокрема Канади, зроблять усе можливе для створення приємної творчої атмосфери Андрієві Дарагановi і забезпечать Комітет Українців Канади відповідними фондами, бо пам'ятник Шевченкові в Канаді — хоч і маленький, а все таки цвяшок у домовину російському окупантові.

П. С. На жаль, сьогодні не маю жодного фота з праць А. Дарагана, щоб показати їх нашим читачам. Але його рельєфи на Луганському палаці культури і на Дніпропетровській опері я мав приємність оглядати ще в Україні: вони справді хороші.

Кость Бульдин — один з найвизначніших наших скульпторів, тепер перебуває в Арґентині. Одну його працю наші читачі можуть оглянути на обкладинці "Нових Днів" ч. 5, червень 1950 р.

Борис ГНІДЕНКО, академік АН УРСР,

Катерина ШКАБАРА, кандидат техн. наук

ПРО КІБЕРНЕТИКУ

У нашу мову владно ввійшло нове слово — кібернетика, яке означає науковий напрямок, що ставить перед собою винятково важливі і широкі завдання. Великі можливості наукового і технічного прогресу, що закладені в кібернетиці, привернули увагу вчених і техніків, економістів і лінґвістів, фізіологів і математиків, медиків і психологів. Кібернетика входить в життя, в побут.

Під кібернетикою прийнято розуміти науку про загальні закони передачі і перетворення інформації в системах управління. Саме поняття системи управління досить широке. Кібернетика включає в нього і систему регулювання розвитком рослин, і систему плянування народного господарства, і систему управління виробничим процесом, і систему автоматичного перекладу з однієї мови на іншу.

Як і всяка інша наука, кібернетика має тривалу передісторію. Сама її назва походить від грецького слова "кібернос", що в перекладі означає "мистецтво керманича". Саме в такому розумінні вживав його великий філософ древности Платон, який прагнув вияснити закони управління людьми в державі. Пізніше, в XIX ст. термін "кібернетика" був використаний французьким математиком і фізиком Ампером у його клясифікації наук про державне управління. Великого поширення набуло це слово після 1948 р., коли з'явилася книга "Кібернетика або управління і зв'язок у тварині і машині" американського вченого Н. Вінера.

З часу Платона і до наших днів було зроблено безліч спроб на базі найпростіших аналогій знайти ті основні закономірності, яким підкоряється діяльність живих організмів, і такий високий ступінь досконалости регуляції, яким характеризується життя від найпростіших до найскладніших його форм. Рене Декарт, Лямерті і багато інших учених прагнули знайти загальні закономірності функціонування машин і живих організмів на базі науки про механічний рух. Звичайно, їх пошуки на рівні науки того часу нічого дати не могли, крім деяких елементарних аналогій. Адже жива матерія організована набагато складніше, ніж будь-яка машина. До того ж процеси, що відбуваються в живому організмі, значно багатші і різноманітніші, ніж будь-який хитромудрий механічний рух. Розвиток фізики й хемії привів до того, що ці наукові дисципліни були широко залучені до вивчення процесів життєдіяльности як окремої клітини, так і цілого організму. Ця співдружність різноманітних дисциплін призвела до надзвичайних успіхів. Але, як і слід було чекати, життя виявилось значно складнішим, ніж те, що давали для його вивчення найдосконаліші методи хемії й фізики, якими володіло людство.

Тепер до вивчення процесів, що відбуваються в організмі, наука підходить з нового боку, не відкидаючи при цьому старих методів, а розвиваючи і збагачуючи їх. Безсумнівно, кібернетика дозволить нам піднятися ще на кілька ступенів вище у пізнанні світу.

На сучасному етапі розвитку науки помічені глибокі аналогії в процесах функціонування автоматизованого заводу і системи плянування народного господарства, сучасної електронної обчислювальної машини і живого організму. У цих, на перший погляд, дивних аналогіях насправді нема нічого незвичайного. Поява кібернетики була підгото-

вана довгою історією розвитку наших знань, тривалими спостереженнями і співставленнями.

Теоретичною основою кібернетики є теорія інформації, яка вивчає закони перетворення і передачі повідомлень за допомогою сигналів. Сигнали ці відносяться до різноманітних існуючих у природі видів зв'язку. Подібно до того, як поняття енергії дозволило розглядати явища природи з якоїсь єдиної точки зору і відкинуло ряд помилкових теорій, так і введення кількости інформацій, вимірювання її єдиною мірою дозволяє підійти з єдиної загальної точки зору до вивчення найрізноманітніших процесів. Розглянемо кілька прикладів.

1. У студії радіомовної станції виголошується промова. Мікрофон перетворює звуки в електричні коливання і направляє їх у передавач. Передавач передає ці звуки, закодовані у вигляді електричних коливань, на антену. Остання випромінює їх у вигляді радіохвиль. Десь антена ловить ці радіохвилі, передає в приймач, який перетворює їх у звукові коливання, що відтворюють виступ промовця. Щойно описаний процес радіомовлення, який увійшов у наш побут за останні три десятиріччя, являється типовим прикладом використання загальних законів теорії передачі інформації.

2. Перед очима людини спалахує полум'я. Око сприймає світло і перетворює його в нервові імпульси, які передаються нервами у мозок. Мозок сприймає ці сигнали і в залежності від їх характеру посилає ті чи інші сигнали тим чи іншим виконавчим органам. Так, ці сигнали можуть обмежитись вказівкою м'язам ока про необхідність звузити зіниці.

3. На завод надходить інформація про завдання на випуск певної продукції. Пляновий відділ заводу опрацьовує це завдання і передає конкретні доручення цехам. Цехи цю вже опрацьовану інформацію доводять до тих, хто виготовляє продукцію. Далі інформація про виконання пляну передається цехами в пляновий відділ, де вона знов опрацьовується і йде до вищих інстанцій.

4. В електронній обчислювальній машині цифрове сповіщення про задачу, яку треба розв'язати, перекладається на деякі умовні коди. Ці коди у вигляді електричних імпульсів надходять у спеціяльний пристрій, де, згідно заданій програмі, провадяться з числами необхідні дії. Результати обчислень у вигляді електричних імпульсів надходять на вивідний пристрій, у якому здійснюється розшифровка кодів, що надійшли, і перетворення їх у цифрову форму.

В усіх наведених прикладах передача і перетворення інформації підлягають одним і тим же загальним законам, що допускають математичне формулювання. Цікаво відзначити при цьому дивний факт, що якісні особливості інформації, яка передається, канали зв'язку і багато інших компонентів виявляються неістотними для створення єдиної математичної теорії. Важко переоцінити значення цього роду результатів, якщо врахувати широту їх можливих застосувань.

Треба відмітити ще один момент. Передача інформації проходить не так просто, як ми про це досі говорили. На неї діють у значній мірі різноманітні зовнішні фактори, які можуть викривляти сигнали, що передаються, і навіть додавати нові. Теорія інформації приділяє питанням впливу шумів на правильність передачі особливу увагу. Тому надалі ми постійно будемо відмічати наявність перешкод (шумів) у будь-якій передачі. Всім радіолюбителям добре відомо, як спотворюють передачі різноманітні розряди в атмосфері, що є каналом зв'язку.

В усіх наведених прикладах передача сповіщень здійснюється від передавача до приймача через той чи інший канал зв'язку. Ми вже згадували, що в процесі радіопередач таким каналом зв'язку є навколишнє середовище. У живому, високоорганізованому зв'язку є нерви. На виробництві каналами зв'язку може бути телефон, кур'єри, особисті передачі і т. ін. На мал. 1 зображена схема передачі по каналу радіозв'язку.

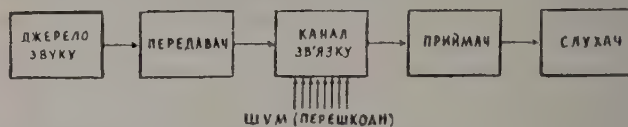

Розгляд структурних схем процесів, що відбуваються в каналах зв'язку різноманітних технічних систем, у каналах зв'язку передачі подразнень у живих організмах, показує їх виняткову схожість. З метою порівняння ми приводимо на мал. 2 схему передачі сповіщень в живому організмі.

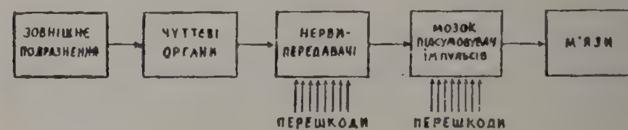

Сигнал зовнішнього подразнення, що сприймається органами почуттів, є інформацією, яка надійшла на вхід каналу зв'язку в живому організмі. Органи почуттів перетворюють цей сигнал у нервові імпульси і тим самим кодують інформацію. В такому вже закодованому вигляді інформація передається нервами в мозок — центральний орган управління. Відомості, які надійшли в мозок, перетворюються в накази виконавчим органам. Ці накази у вигляді імпульсів передаються м'язам, які вже і виконують ту чи іншу дію. Так само, як і в технічних та економічних системах зв'язку, тут діють перешкоди, що виникають у результаті надходження сигналів від інших подразників.

Вивчення передачі інформації в живому організмі дозволило створити цікаве кібернетичне обладнання, яке експонувалось Радянським Союзом на Всесвітній виставці в Брюсселі. Це обладнання являє собою залізну руку, забезпечену двигуном, при допомозі якого вона може стискатись і розтулятись. Двигуном керує спеціяльний посилювач, до якого підведені дроти від металевого браслета, надітого на руку людини. Досліджуваній особі пропонують думати про дію, яку мусить виконати рука. У зв'язку з завданням, яке знаходиться в мозку людини, штучна рука стискається або розтуляється.

Робота цього дивного приладу заснована на тому добре відомому в фізіології факті, що кожному м'язевому скороченню передує поява команди у

вигляді біоелектричних імпульсів, що йдуть від головного мозку до м'язів. Саме ці імпульси, які сприймаються контактами на металевому браслеті і посилюються у відповідному пристрої, і спричинюють дію металевої руки.

Немає сумніву, що обладнанням, заснованим на вказаному принципі, належить величезне майбутнє. Імпульси, що надходять з нервових центрів людини, передаватимуться проводами або іншими каналами зв'язку в прилади, які посилять ці імпульси і приведуть у дію необхідні механізми. Людині при цьому прийдеться тільки уявно виконувати необхідні операції. Значення цих обладнань важко переоцінити. Досить згадати, скажімо, про революціонізуючі наслідки, які можуть дати ці прилади у справі заміни втрачених людиною органів штучними.

В останні роки електронні обчислювальні машини почали широко використовувати для виконання деяких логічних операцій, згідно введеній у машину програмі. У ряді країн електронні обчислювальні машини застосовуються для автоматичного управління виробничими процесами, для економічних цілей (наприклад, для упорядкування розрахункових відомостей на зарплату, як це здійснено на Ростсільмаші), для автоматичного перекладу з однієї мови на іншу.

В Інституті математики АН УРСР спільно з клінікою торакальної хірургії Інституту туберкульози Міністерства охорони здоров'я УРСР почались роботи по використанню математичних методів і електронної обчислювальної техніки для діягностики. Згодом стало відомо, що аналогічні завдання поставили перед собою колективи інших наукових центрів Радянського Союзу, а також дослідники в США і Франції.

Згаданий вище колектив дослідників нашої республіки працював над завданням використання електронної обчислювальної техніки для діягностування захворювань серця. Лікареві треба мати великий досвід, щоб розібратись у складній "мелодії" серця. При цьому не тільки не виключається, але обов'язково дає себе знати особливість суб'єктивних відчуттів лікаря: кожний лікар чує по-своєму і внаслідок цього оцінює почуте під впливом суб'єктивних відчуттів. Можливо, цим і пояснюється розходження, які спостерігаються при визначенні захворювань одного і того ж хворого різними лікарями? Далеко краще реєстрацію звуків серця здійснювати за допомогою приладу, дані якого не залежать від індивідуальних особливостей лікаря. До того ж, такими приладами можна ловити й інфразвукові частоти, а також частоти малої інтенсивности, які не сприймаються людським вухом, і тим самим надати в розпорядження діягноста повніші дані про хворого.

Усі ознаки, необхідні для досить певної постановки діягнози, повинні бути введені в машину, а далі машина вже автоматично на основі старанно розробленої програми повинна визначити найімовірніше захворювання або ж дати відповідь, що спостережених ознак недосить для певної діягнози. Зрозуміло, що програма дії машини буде складена на основі колективного досвіду, набутого сучасною медициною.

Покищо в цьому напрямку зроблені тільки перші кроки. Ці кроки ще мало наблизили дослідників до вирішення найважчої задачі: постановки впевненої діягнози. Попереду ще безліч нерозв'язаних питань фізіологічних, медичних, математичних та інженерних, але вже зараз важливо відзначити, що закладено початок продуктивної спільної праці представників наук, які до останнього часу були відділені одна від одної.

Як же в загальних рисах діятиме така машина на допомогу лікареві-діягностові? Зараз видно вже кілька принципів її роботи. З одного боку, у пам'ять машини можна вкласти велике число характерних історій захворювань із вказівкою в кожній з них великого числа ознак, у тому числі і якісного характеру. Коли машина на вводі одержить відомості про хворого, що нас цікавить, вона стане начебто пригадувати тих характерних хворих, з котрими раніше мала справу медицина: вона вибере із своєї пам'яті ті випадки захворювань, ознаки яких співпадають з результатами обстеження даного хворого. У пам'ять машини можна вкласти і поставлену діягнозу кожного хворого, історія хвороби якого є в пам'яті машини. У результаті машина дозволить лікареві скористуватися колективним досвідом всієї медицини. Сама машина працюватиме, як бібліограф.

Другий принцип полягає в тому, що в машину будуть введені тверді комплекси ознак, де кожний комплекс — характерний для певного захворювання. Така машина видасть діягнозу за ознаками, властивими даному хворому, а якщо ознак виявилось недосить для діягностування, дасть вимогу на додаткове обстеження.

Третій принцип зважає, що одні і ті ж ознаки можуть зустрічатись при різних захворюваннях, але з різною частотою. Наявність певних ознак вказує лише на якусь вірогідність того чи іншого захворювання, але не дає права робити категоричний висновок. Облік статистичних властивостей ознак найкраще відображає правдиву картину встановлення діягнози, та в даний час тут потрібні ще широкі додаткові дослідження.

В останні роки багато вчених працюють над питанням використання електронних машин для автоматичного перекладу з однієї мови на іншу. Перші спроби дали непогані результати, та одночасно з'ясувалось, що для успішної роботи в цій галузі необхідно спочатку старанно вивчити і формалізувати граматику, логічну будову мови і навіть процес мислення. Все це призвело до бурхливого розвитку нового напрямку математичних та лінґвістичних досліджень, що тепер має назву математичної лінґвістики. Ці роботи включають у себе також статистичні дослідження частоти букв, сполучень букв, слів і виразів у тій чи іншій мові. У Київському університеті з минулого року організована спеціяльна ляборяторія математичної лінґвістики, де вже провадяться статистичні дослідження української і російської мов. У Москві вивчають принципи перекладу з англійської, французької і німецької мов на російську, у Ленінграді — з японської, китайської та арабської мов. Крім того, в спільній роботі математиків і лінґвістів уточнюються основні поняття граматики. В минулому році вже скликалась Всесоюзна нарада з математичної лінґвістики. Наші вчені з успіхом бе-

руть участь у міжнародних нарадах, присвячених цим питанням.

Спробуємо коротко розповісти про принципи автоматичного перекладу, поскільки ця дія досить типова для кібернетики: вона являє собою передачу і переробку інформації з метою перекладу тексту з однієї мови на іншу. Перш за все всі літери як англійського, так і російського алфавіту кодуються у вигляді цифр подібно до того, як у азбуці Морзе вони кодуються у вигляді послідовностей рисок і крапок. Нехай, для прикладу, вибрані такі коди для таких літер: і — 10, д — 28, м — 11. Тоді слово "дім" запишеться в прийнятому коді у вигляді числа 28 10 11. Саме в такому вигляді в пам'ять машини вводиться словник: іншомовні слова і їх російське значення. Крім того, в пам'ять машини вводяться деякі граматичні правила і програма перекладу, також закодована у вигляді чисел.

Текст, який треба перекласти, вводиться в машину в цифровій формі, машина автоматично по словнику, що є в ній, підбирає для кожного слова переклад. У тому випадку, коли одне і те ж слово має кілька значень, машина починає досліджувати допоміжні слова, які зроблять можливим одержати однозначний переклад. Звичайно, підрядник далекий від ідеалу, тому що він не приведений в порядок, властивий мові перекладу. Машина в зв'язку з цим уводить у дію правила граматичної обробки тексту: порядок слів, закінчення, узгодження часу, відмінків і т. п. Таким чином, оброблений текст все ще закодований числами, але він готовий до друку. Машина автоматично приводить цей остаточний переклад в буквенний текст.

Покищо роботи автоматичного перекладу ще не вийшли за рамки експериментів переважно з науковими, технічними і газетними текстами. Загалом ці експерименти варто визнати вдалими, хоча є ще багато труднощів. Перш за все виявляється, що автоматичний переклад ставить винятково високі вимоги до об'єму пам'яті машини. Справді, у пам'ять машини треба вкласти дуже об'ємний словник, граматичні правила, програму роботи машини. Далі, покищо не вдалось досягти того, щоб машина працювала не за принципом малописьменної людини, яка сприймає речення не цілком, а кожне слово зокрема. Мало сказати: кожне слово зокрема, машина читає кожну букву слова.

Перед людством стоїть зараз багато захоплюючих завдань, які потребують для свого рішення нових сил, нових талантів, нових ідей. Ось чому дуже важливо, щоб у науку приходили нові тисячі молодих ентузіястів, здатних дерзати й ламати традиції. Кібернетика якраз і становить винятково широке поле для дерзань, для діяльности сміливих умів.

Про низький рівень наших видань

У своїй рецензії на Власів Самчуків роман "Темнота" (див. "Десять сторінок роману", "Нові Дні", ч. 102-103 за 1958 р.) я відзначав, поряд з іншими хибами, ще й технічно-мовну та технічно-друкарську дефектність тексту в цьому виданні. Тепер я хочу сказати, що, на жаль, така неповноцінність "характерна" трохи чи не для більшости наших еміґрантських видань — часописів (газет і журналів), літературних творів, а частенько й наукових праць. Книжка, наприклад, може бути надрукована на чудовому папері, оправлена в гарні палітурки, а заглянеш усередину, в текст — аж за голову візьмешся: так багато в ній усяких отих "технічних" хиб. Вийнятки з цього "правила" трапляються рідко. Можу згадати тут, напр., видання "Слово о полку Ігореві" (Філаделфія, 1950 р.), за редакцією С. Гординського, що звичайно дбає про добру якість книжки, "Sonnetarium" та інші видання із спадщини М. Зерова, видані під наглядом М. Ореста.

До сумного висновку про низький рівень наших друків я прийшов за 20 років еміґраційного життя, включаючи сюди й моє перебування в Галичині. Кажу "й у Галичині", бо саме в Галичині я вперше нахопився на це явище, після звичних для мене технічно-повноцінних видань на Наддніпрянщині. Коли мені довелося у Львові редаґувати для "Вечірньої години" повість Стрижавського "Під крилами церков", я просто вжахнувся — такий невпорядкований, інакше кажучи, технічно й мовно неписьменний був текст того видання (в-ва "Діло"). Мої рясні олівцеві поправки в свою чергу "переляkали" директора бібліотеки Товариства ім. Т. Шевченка В. Дорошенка, що, як і всякий бібліотекар, повинен був охороняти недоторканність наявних у бібліотеці текстів. Як другий "зразок" такого неохайного видання, можу згадати тут видання повісті О. Кониського "В гостях добре, а дома ліпше" (на обкладинці без "а", Київ — Ляйпціґ, "Українська накладня", року не зазначено). З О. Кониського, як відомо, був добрий знавець української мови, але в цьому виданні його мова покалічена до невпізнання. У тексті книжки ми знаходимо такі дивовижі, як от "стало можна виречи гадки свого еґоїзму", "морганув оком" тощо. Одно слово надруковане раз так: "объєдиненія", другий раз так: "обєдиненя", а третій раз — ще якось інакше. Один латинський вислів надруковано українськими літерами — "ді (тут розрив!) віде ет імпера", другий — латинськими — ibi bene, ibi patria. Пряма мова раз узята в лапки, другий раз — без ніяких знаків (напр., на ст. 164), не кажучи вже про різні інші коректурні помилки, що калічать текст.

А скільки таких попсованих у друкарнях текстів можна знайти серед пізніших канадсько-американських видань!

З загального гурту дефектних еміґрантських видань я не можу вилучити й більшости своїх власних книжок. Можу навіть сказати, що тільки такі мої тексти, як збірка оповідань "Муза" (Авґсбурґ), "Півтора людського" (друкарня "Свободи") та "Зойк" (в-во "Перемога") вийшли у світ згідно з моїми рукописами. А втім, докладніше про дефекти моїх текстів я буду говорити далі, а тут я хотів би з'ясувати, чим таке сумне явище пояснити. Чим пояснити те, що ми, українська еміґрація, діючи у вільному світі, не можемо забезпечити повноцінно-культурної якости наших друків, такої якости, до якої наші нащадки могли б поставитися з повним довір'ям, як до нашої культурної спадщини? Але ставлячи таке питання, я маю на

увазі тільки ту частину з процесу творення друкованого тексту, що починається з моменту "відриву" його від автора, тобто теоретично припускаю дальшу роботу з "ідеальним" авторським текстом, — неповноцінні авторські тексти я залишаю в даному разі поза увагою, хоч, зрозуміла річ, і такі випадки значною мірою знецінюють нашу друковану продукцію. Та останнє не потребує — як самозрозуміле — навіть розгляду.

Загальна відповідь на поставлене вище питання буде така, що причин до цього є декілька, і вони різні. Але якби хтось висловив думку, що це пояснюється передусім тим, що ми живемо й друкуємо на чужині, в чужих, не українських друкарнях, то я б сказав, що це одна з найменших причин. Більшість бо наших видань друкується таки в українських друкарнях (а їх не мало!), і складають тексти українські складачі. З моїх книжок тільки дві були надруковані в неукраїнських друкарнях — "Увесьденечки" (складали німці) та "Дещо про мову" (складав карачаєвець у російській друкарні) — і звідти їхні помилки, а решта — в українських.

Так що ж тоді вважати за основні причини?

Найбільша, на мою думку, причина в тому, що при видавничій справі стоять у нас здебільшого невідповідні люди. Кажучи це, я маю на увазі вирішальні в цьому процесі чинники — редакторів, видавців (як підприємців), а не складачів чи коректорів, які, зрештою, все можуть виправити, згідно з ориґіналом, якщо цього від них вимагати.

У парі з цим явищем, явищем вирішальної ролі в нашій видавничій справі "невідповідних людей", треба відзначити ще й непошану до фахових людей (а їх на еміґрації досить!), недопускання їх до участи в цьому процесі або обмежування їхніх "прав" у разі допущення. Це ж бо факт, що навіть у нашій найвищій науковій установі у США — в УВАН виданням літературних творів керували не фахівці-філологи, а люди дуже й дуже далеких від цієї царини фахів! Тим і видано не те, що треба, і не так, як треба...

У зв'язку з цими двома моментами треба також сказати, що у випадках "сутичок" на видавничому ґрунті "невідповідних" і "фахових" людей перемагають звичайно ті, що платять гроші чи виступають як керівники й господарі, тобто видавці й редактори. Для ілюстрації цього твердження можу згадати деякі недавні факти. В одному з чисел "Овиду" за 1959 р. було оголошено про видання спогадів М. Ковалевського, з архаїчним заголовком (тепер русизм!) "У джерел боротьби". Боячись, щоб це видання не понесло в море читачів цей явно хибний зворот, розмальований на обкладинці і тим посилений для сприймання, я, з фахової звички, написав редакторові тексту, щоб він змінив це на "Біля джерел боротьби" чи якось інакше в дусі норм нашої літературної мови. Та вирішальна у видавництві людина не послухала цієї поради (її, цю пораду підтримав і редактор тексту), а зробила "по-своєму", давши фіктивне й абсурдне "У джерелах боротьби". Оце доказ — хто переміг! Другий, ще зовсім свіжий факт, факт, що в ньому з документальною переконливістю засвідчено "боротьбу" фахових і нефахових сил. На початку цього року в-во "Свобода" видало й розреклямувало з великою помпою повість І. Смолія "У (?) зеленому Підгір'ї". Правильна назва цієї повісти повинна б бути "На зеленому Підгір'ї". Правда, у Федьковича є така фраза: "Родився на Підгір'ї, ба і ріс в Підгір'ї, але "в" тут недоречне, і вжив його поет з огляду на ритм: "на" дало б на один склад більше. Крім того, я знаю ще й такий варіант: "Я родився на Підгір'ї, ба й зріс на Підгір'ї". І от у надрукованих реклямних статтях ("Свобода", ч. 45 з 8 березня 1960 р.) ми маємо виразно засвідчену боротьбу фахових і нефахових людей навколо цього заголовка. Співпрацівник видавництва Б. Кравців, як один із добрих знавців мови, не погодився з "господарями", написав у своїй статті "Письменницький доробок І. Смолія" — "На зеленому Підгір'ї", а другий фахівець В. Давиденко в статті "Совєтські (?) типи в повісті І. Смолія" виявив свій протест тим, що назвав повість — "Зелене Підгір'я". Але на обкладинці намальовано те, що хотіли "господарі", і це фіксуватиметься в зоровій пам'яті читачів — і шкоди-

---

тиме! Цей факт тим більше варто відзначити, що в Смолія є ще інший твір з неправильним заголовком — "Кордони падуть" (замість "падають").

Коли повернутись до історії видання моїх текстів, то я не можу не згадати хоч би того обурливого факту, що редактори "Українського видавництва" в Кракові змінили, без погодження зо мною, заголовок моєї п'єси "Велика дивовижа" на "Знайдений скарб", або того, що "господар" І. Тиктор, всупереч моєму протестові, викинув цілу сторінку з повісти "Люди в тенетах". Згадаю тут ще й важливіший своїми наслідками факт нефахового втручання в мої тексти. Я маю на увазі видання моєї праці "Більшовицька мовна політика" у видавництві мюнхенського Інституту для вивчання СРСР. У цьому виданні редактор-археолог, без погодження зо мною, поробив такі купюри й зміни думок, що мені довелося зректися цього видання і перевидати працю (у журналі "Нові Дні" — числа 85 — 97 за 1957 р.). Щоб читачеві було ясно, чому я на це пішов, я згадаю найголовніші з "поправок" того редактора. Передусім скажу, що я писав, трактуючи життя мови соціологічно (це єдиний науковий підхід у такій тематиці, бо мова — соціяльне явище!), а тому всіма наявними в моєму розпорядженні фактами хотів доказати, що єдине суспільство, що його творять більшовики в СРСР у вигляді "радянського народу", автоматично породжує велику загрозу для національних мов. Бо — як сказано в моєму тексті — "в єдиній державі і в єдиному мовному колективі могла бути тільки одна загальновживана мова, а в даному разі на таку надавалась тільки російська". Редактор же цю мою думку змінив так: "На думку централістів (? — В. Ч.), в єдиній державі і в єдиному мовному колективі могла бути тільки одна загальновживана мова, а в даному разі на таку мову протеґувалася (? — В. Ч.) тільки російська". (Ст. 55 мюнхенського видання).

Отже, основну ідею моєї дослідної праці, ідею, що випливала логічно з усієї сукупности фактів і моїх міркувань, редактор приписав... "централістам"! І не подивився на те, що це ж суперечить усьому змістові праці! Чи не "шедевр" це редакторської сваволі на чужині?!

Так само знищив цей редактор і другий важливий складник цієї праці — вперше в дотичній літературі вияснене характерне для "радянської" дійсности явище "націонала не в своїй республіці" як розносника русифікації (вірменин на Україні, українець у Вірменії тощо). Найпоширеніша, як відомо, група таких "націоналів" — жиди, що й своєї республіки не мають, бо ж Біро-Біджан — фікція. Але редактор майже всі згадки про жидів, автентичні цитати з виступів їхніх публіцистів (наприклад, Ларіна) повикреслював.

Багато ще й інших таких "поправок" пороблено в цій моїй праці, але я не маю змоги їх тут наводити, згадаю ще, може, тільки те, що він додав підзаголовок "на прикладі України", дарма, що в моїй праці мова йде про ввесь СРСР. І це все подано під моїм ім'ям, без зазначення будь-якої згадки про таке "редаґування"!

Не можу при цій нагоді не згадати також іншого факту, коли редактор (уже інший) вставив у текст моєї статті про творчість М. Хвильового фразу, що мала свідчити про його (Хвильового) причетність до розстрілу черниць у Богодухові ("але в Богодухові повбивали м. ін. десятки черниць тамошнього манастиря"). І це теж подано під моїм ім'ям!

Дуже багато в технічнім знеціненні наших друкованих текстів постає з тієї причини, що добра коректа... коштує грошей. Дуже часто автор не має змоги своїх текстів виправляти в процесі друкування лише тому, що не має змоги доплачувати за коректу. Усякий з нас, хто будь-що друкував на еміґрації, з прикрістю згадує крики власників друкарень про те, що вони "мусять платити складачам" і інше в такому роді, а я, крім того (і на доказ цього), можу навести ще й фразу з одного листа, що "за це доведеться заплатити коло 25 дол." (мова йде про відновлення пропущених у складі місць з мого ориґіналу). Я не хочу цим сказати, що власники друкарень не мусять платити своїм складачам, але це одна з причин, що призводить до появи на еміґрації неповноцінних текстів. Отак бачиш, що треба б виправити (а часом навіть і супроти ориґіналу, бо в друкованому тексті видніше!), але потім уявиш неприємну "балачку" з друкарем — і махнеш рукою. А головне — що треба ж доплачувати! Я згадую ще й такий факт, коли солідне "Українське видавництво" в Кракові спочатку дало було мені коректу книжки — "Чорного озера" Ґжицького, та коли я став робити багато поправок, відібрало в мене (бо це б "дорого коштувало!") і передало іншому, що робив менше поправок.

Неможливістю доплачувати за коректу пояснюються деякі помилки в моїх "Чорноморцях" (напр., зайві дужки в заголовку "Жалісна гісторія", ст. 58, непотрібне в тексті слово "ампір" на ст. 72 тощо).

Річ ясна, що в цій статті я маю на увазі тільки типові причини, що призводять до хиб у наших друках, і сюди не входять такі "індивідуальні" випадки, як друкування, напр., моєї праці "Українська літературна мова, її виникнення й розвиток" (Нью-Йорк, 1955 р.), коли друкар ще тільки вчився друкувати і тому не зміг дати бездоганного друку, як про це й сказано в додаваній до тексту вкладці. Але я йому вдячний: він поміг мені випустити цю працю в світ, бо на "повноцінне" видання я не спромігся б, а обидві наукові наші установи на еміґрації, що до них я звертався, зіґнорували мої звернення.

Усе це взяте разом і робить багато лиха в нашій видавничій справі, в справі технічного й культурно-мовного рівня наших друкованих текстів. І доводиться тепер навіть констатувати, що наші читачі ставляться зневажливо до еміґраційних видань, уважаючи їх "безвідповідальними", неповноцінними і дедалі більше віддаючи перевагу київським виданням, де хоч і є неминучі елементи казенщини й примусових хиб (напр., у виданні клясиків), але зате технічно ці видання здебільшого добрі.

Кому від цього шкода, а кому користь, — усякому, думаю, ясно.

Ольга СОНИЧ

ДВА КОЛОСКИ

Два колоски з далеких рідних піль
Прислала мати сину на чужину,
Щоб син не забував кохану Батьківщину,
Щоб вгамував свій невгамовний біль.

Ах, мамо, мамо, чом спізнився лист?
Можливо, колоски ці руку б зупинили,
Коли твій син останні втратив сили
І власну смерть до уст своїх підніс!

Тепер запізно! І руці застиглій
Тих колосків сухих не оживить...
Його пісні навіки віддзвеніли...
Хай Батьківщина гріх йому простить!

РЕЦЕНЗІЇ

ФЕДЕНКО Панас, "ІСААК МАЗЕПА", борець за волю України". В-во "Наше Слово". Лондон, 1954, ст. 228.

Книжка варта нашої уваги, але чомусь промовчана в пресі. В основі це докладна біографія проф. Іс. Мазепи, визначного українського діяча, що передчасно від нас відійшов, але заразом є вона й історією новітнього українського руху, з яким покійний був тісно зв'язаний з днів своєї молодости.

Разом із автором ми переживаємо початки молодого активного українського руху на Наддніпрянщині, зв'язаного з діяльністю УСДРП, що продовжувала працю РУП, з іменами С. Петлюри, М. Порша, Л. Мацієвича, Л. Бича, Д. Донцова й багатьох інших. Переживаємо революцію 1917 р. і відродження української державности, гетьманщину й її скинення, Трудовий Конґрес і дальші етапи нашої визвольної боротьби й діяльність уряду УНР, в якому Мазепі довелося виконувати важливі обов'язки. Переживаємо й катастрофу нашої державности, Зимовий похід, у якому брав участь саме Іс. Мазепа. А далі йде еміґрація — Варшавський договір, Чехословаччина, смерть Петлюри, процес Спілки Визволення України, пацифікація Західньої України й штучно викликаний більшовиками голод на Східній, 2-га світова війна й нарешті участь покійного у творенні Української Національної Ради на скитальщині та його в ній праця.

Поза тим маємо, очевидно, і дати з життя Іс. Мазепи — його походження, навчання в духовній школі в Новгороді Сіверському, а потім у духовній семінарії в Чернігові, де йому доводилося немало натерпіти через своє прізвище, що зв'язувало його з великим гетьманом, якого Москва виклинала як "зрадника". Ці причіпки й глузування, поруч із Шевченковим "Кобзарем" у великій мірі причинилися до національного самоусвідомлення молодого семінариста. Та Мазепа не пішов по духовній лінії — у 1904 р. вступив на природничий відділ петербурзького університету.

У Петербурзі він з головою впірнув в українське громадське життя, зокрема в український революційний рух, очолюваний УСДРП. Ще бувши студентом, Мазепа їздив з науковою експедицією в Середню Азію, в теперішній Казахстан, для дослідів господарства цієї країни. По скінченні університету побував він з групою молодих аґрономів в Австрії, Німеччині й Данії для ознайомлення з системою сільського господарства в цих державах. Потім якийсь час служив аґрономом у Московщині, в нижньогородській губернії, звідки в 1915 р. переїхав у Катеринослав. Тут брав він діяльну участь як у загальноукраїнському, так і в місцевому робітничому русі, керованому УСДРП.

П. Феденко, приятель Мазепи й співучасник його діяльности, докладно оповідає про громадські, економічні й національні обставини Катеринославщини й працю Мазепи за всякої тут влади, аж до виїзду його до Києва за Директорії. Ці сторінки (18-52) незвичайно цікаві для дослідника новішої історії нашої Катеринославщини.

Від того виїзду починається близька участь Мазепи в праці УНР, що тривала до 23 червня 1920 р. Далі йде мова про його життя й працю на еміґрації.

Вартість книжки збільшують, як я вже згадав вище, ті численні цікаві подробиці про обставини й події того часу, що з ним зв'язане було життя покійного нашого діяча.

Книжка містить низку ілюстрацій та додатків, що доповнюють і пояснюють її зміст.

Вол. ДОРОШЕНКО

ПРО ВІДРОДЖЕННЯ, ЩО НЕ ВІДБУЛОСЯ

(Василь ЧАПЛЕНКО: "ПРОПАЩІ СИЛИ". Накладом УВАН, 1960 рік)

Той відтинок нашої літературної історії (1920—1933 рр.), що його в нас прийнято називати "розстріляним відродженням", буде ще довго цікавити нашу культурну громадськість і насамперед наших літературознавців та викликати запеклі дискусії. Була це доба, справді, багатобарвна, бурхлива, сумбурна й у багатьох відношеннях фатальна.

"Цей період в історії більшовицької влади на Україні, — пише в передмові до своєї брошури "Пропащі сили" В. Чапленко, — прикметний певним її "культурним лібералізмом", пов'язаним з НЕП-ою, і загальна картина українського письменства за той час на перший погляд не показується дуже вбогою, особливо, як порівнювати її з цілковитою пустелею наступного періоду — 30-их і пізніших років. Але при найближчій аналізі виявляється, що й за цих, найоптимальніших для дотеперішнього більшовицького режиму обставин українське письменство не могло нормально розвиватися, що й за цих обставин українські письменники зазнали такого згубного тиску, що їх з повним правом можна назвати "пропащими силами".

Знаменно, що ніде в своїй праці В. Чапленко не користується терміном "відродження'. І для цього він має свої резони.

З цим терміном не можу погодитись і я. Назву "відродження", на мою думку, щонайбільше, можна було б прикласти не до всієї тогочасної літератури, а лише до діяльности певної, чисельно, мабуть, найменшої частини наших тодішніх письменників.

Я скорше схильний погодитися з позицією Б. Романенчука, який у своїй рецензії на Лавріненкову антологію "Розстріляне відродження" писав (у журналі "Київ", ч. 5 за минулий рік):

"Назва "відродження" дуже милозвучна... але неправильна, бо властиво українська література в тому часі ніякого відродження не переживала".

"Ніякого завмирання й занику в нашій літературі (перед отим її "відродженням") не було. Щонайбільше була кількалітня перерва, спричинена першою світовою війною... За той час література не друкувалася, але вона не завмерла, бо жили письменники, що творили її перед війною. Якби всі вони були вимерли, а по війні з'явилися нові, це був би певний ґрунт для того, щоб говорити про відродження, чи, радше про відновлення літератури".

Далі Романенчук пише: "У цей період з'явилися в літературі десятки "робітниче-селянських" письменників, які захаращували її аґіткою й графоманією, аж проти того виступив М. Хвильовий... Тогочасну літературу... краще назвати в и р о д ж е н н я м, аніж

ПОВІДОМЛЕННЯ

Архиєпископ Сильвестер, Л. Гаєвська-Денес, В. Денес, І. Гаєвський, — з 1-го січня 1960 р. залишили попереднє своє приміщення й замешкали в такій новій адресі:

2 Susan Str. SUNSHINE, Vic. — Tel.: 311. 30-28.

відродженням, бо вона вироджувалась в комуністичну пропаганду..."

Погодитися з Романенчуковою думкою цілковито, проте, не можна; він уже вдається в дискусійну крайність. Але елементів властивого відродження в тодішній літературі, справді, було небагато і вони швидко зникали в умовах терору.

Без жодних упереджень підходячи до літератури того часу, В. Чапленко відзначає, що в ті часи життя й творчість письменників були "тоталітарно" зумовлені диктатурою партії, яка широко використовувала всі свої "можливості" для отруєння й розкладу "письменницьких кадрів" на Україні — насамперед, за допомогою удержавлених видавничих засобів, своєї цензури, зграї своїх "ортодоксальних" критиків та письменників, своїм прямим адміністративним втручанням у літературні справи, і, нарешті, терором.

Зокрема, давно пора висвітлити ту підлу ролю, яку відіграли "ортодоксальні" критики та віддані режимові "письменники", з допомогою яких Москва "викривала" й фізично ліквідувала наших кращих письменників. Як добре пам'ятають свідки, у ті роки глупота, підлість і підлабузництво "льояльних" письменників дійшли до небувалого в історії "апогею". Серед цих "письменників" енкаведе знайшло багато добровільних агентів, які за ласку партії наввипередки "викривали" з-поміж себе "буржуазних націоналістів" та "куркулів".

Саме цю нечувану "епідемію підлости" мав на увазі М. Зеров, коли писав "про наші підлі і скупі часи", і ранній Тичина, коли говорив про те, як "до краю людське серце обідніло".

"За винятком може ранньої групи альманаха "Музагет", — каже В. Чапленко, — усі інші літературні організації і групи були експозитурні, урядово-партійні творива".

Цікаві зауваження В. Чапленка про характер "письменницьких кадрів". Він відзначає:

"...Найприкметнішою для літературних кадрів того часу була *нова молодь* що її влада витягала з робітничої та селянської гущі (переважно з останньої, бо робітництво на Україні було зросійщене). І ця молодь, за окремими винятками (Підмогильний, Косинка, Осьмачка) могла напочатку й безкритично піти назустріч усім "побажанням" партії та "бешкетувати" в літературі так, як того треба було режимові. Річ ясна, що це "бешкетування" могло бути скероване тільки проти "буржуазії". В. Винниченко порівняв був це "бешкетування" з крутаниною собаки на ланцюгу — в певних дозволених межах. Вона ж таки, та молодь, охоче згоджувалася зразу створити "справжню пролетарську літературу".

І влада ніби свідомо дбала про те, щоб не допускати цю молодь до "постаріння", себто до вироблення на справжніх, свідомих своїх завдань письменників... І хоч це покоління фізично старілось, але й до кінця досліджуваного періоду це була все ще молодь..."

Це глибоке й дуже правильне спостереження. Коли письменники, здібні рости, були знищені чи якось знешкоджені, то залишилися в "радянській" літературі переважно вічні початківці, яким уже й не було куди рости — крім як у "соцреалізм"...

Підводячи загальні підсумки своїм спогадам, В. Чапленко пише з сумом:

"Невеселі ці висновки! У них насамперед доводиться констатувати повну рабську залежність цих письменників від тоталітарного більшовицького режиму, безпрецедентно-жорстокого й мертвущого. Навіть царський режим Росії того періоду, коли він заборонив українство, не був для українського письменства такий згубний, як більшовицький. Хоч і тоді була жорстока цензура, але все таки твори деяких письменників могли тоді появитися в більш-менш такому вигляді, якого хотіли автори. Той же режим, як нетоталітарний, не залазив у душу творчої одиниці, не вимагав, щоб його обов'язково хвалили. А крім того, українські письменники могли друкуватися ще й за кордоном, зокрема в Галичині.

Українські "радянські" письменники, проте, поневолені подвійно: тоталітарно-політично і національно".

Вас. Чапленко дискутує з Ю. Луцьким, який у своїй англомовній праці "Літературна політика в Совєтській Україні" писав:

"Варте здивування, ба й парадоксально, що контроля й гноблення в цей період української "радянської" літератури не перешкодили бодай на деякий час її блискучому й широкому розвиткові... Розквіт українського письменства всупереч втручанню партії буде зрозумілий, якщо мати на увазі силу й вплив українських комуністів та відносно м'які методи партійної контролі".

З приводу цього занадто "оптимістичного" твердження Луцького, В. Чапленко зауважує: "Так могла написати тільки людина, необізнана з більшовицькою дійсністю і некомпетентна оцінювати творчість тих письменників".

Безперечно, в розглядуваний В. Чапленком період появилося дуже багато нових імен у нашій літературі. Але більшовики тут не при чому. Наша література буквально вибухла в ті часи лише завдяки величезному стимулові, що його дав українському народові той національний рух, який організували й очолили діячі Української Центральної Ради. Але цей "вибух" літератури потрапив у полон до комуністичних демагогів, які зробили все, щоб використати його для себе.

У своїй праці В. Чапленко зокрема розглядає творчість кількох, на його думку, найхарактерніших для тієї доби письменників. Він дає влучні й продумані характеристики так званих "перших-хоробрих", які не були ні першими, ні хоробрими; М. Хвильового з його ідейною "заборсаністю"; М. Куліша, дуже здібного драматурга, творчість якого була в чималій мірі знецінена внутрішніми суперечностями, отже, й деяким фальшем; Г. Косинки, надзвичайно талановитого, але малоосвіченого; і, нарешті, знівеченого "генія" — П. Тичини.

Але в загальній оцінці творчости Тичини я дещо розходжуся з В. Чапленком. На мою думку, для більшости тих суперлятивів, якими наділяють Тичину, немає належних підстав і "Тичинина леґенда" не викликає в мене ніякої прихильности.

Не заперечуючи своєрідного поетичного хисту Тичини, я, проте, не вважаю цей хист ні за великий, ні за надзвичайний. Слідуючи за модним напрямком у поезії того часу, коли Тичина почав писати, він на українському ґрунті займався експериментами в царині стилізації фолкльору та "музикалізації мови", при чому був зовсім не першим такого роду експериментатором.

Тичина створив у ті часи вірші, цікаві його знахідками в галузі ритмо-мелодики. На тлі тогочасної поезії ті Тичинині вірші яскраво виділялися своєю свіжістю, "незвичайністю".

Проте, Тичина швидко почав "виписуватися". Поезія це не музика без слів. Не можна весь час жити слове-

сними фокусами, а нічого більше в нього "за душею" не було, як немає й тепер.

Насамперед, у нього ніколи не було теплого, співчутливого інтересу до людей; вони його по-справжньому ніколи не цікавили. Деякі вірші, написані ним за часів Центральної Ради, не доводять його тодішнього щирого патріотизму. Чому б йому було не писати тоді таких віршів? Вони були дуже "на часі".

Зрештою, я не буду заперечувати його української свідомости; якби її в нього не було, то він і не писав би по-українському. Але по-справжньому гарячих почуттів ніколи не було в Тичининій душі, і його давні патріотичні вірші, як і ті вірші, в яких шукають свідчення його гуманности, були написані не серцем, а холодною головою.

По-справжньому Тичина закоханий в самого себе. Його славнозвісна "слабохарактерність", а насправді його глибокий еґоїзм та амбітність, його органічна байдужість до людей, як і брак у нього власної філософії та твердих ідей і принципів, спричинились до того, що "радянізація" Тичини відбулася швидко й безболісно.

У його нинішніх "творах" внутрішнього фальшу немає тому, що взятися йому, тому фальшеві, немає звідки. Фальш — це дисонанс, але ніяких дисонансів у байдужій до всього Тичининій душі немає.

Той невеликий поетичний доробок Тичинин, який він створив тоді, коли міг писати вільно, і був його творчою "стелею". Вище він уже не піднявся б; це видно з уважного дослідження "погасаючої" кривої його творчости безпосередньо перед його "радянізацією". А коли нові його господарі поставили крапку на формалістичних експериментах Тичини, то нічого нового чи оригінальнішого він уже не придумав.

Тичинині сюсюкаючі прозаїзми, на яких він тепер будує свою "поезію", на мою думку, являють собою лише свідоцтво його творчого банкрутства. При шанобливому "оплескуванні" тамтешньої критики, яка вільна лише хвалити його — вже за життя причисленого до ліку "радянських" святих — Тичина намагається перетворити свої слабощі, свої мінуси на свої плюси. Прозаїзми, штучна примітивність, інфантильно-сюсюкаюча фразеологія і нещира патетика підносяться до ранґи особливої поетичности.

Але все це лише фокуси старого "корифея", якому треба підтримувати свою репутацію вічного новатора й генія, але якому, власне, немає про що писати, бо пропаґандна служба вже давно згноїла його душу.

Така в загальних рисах моя думка про Тичину. Але незалежно від того, з чиєю думкою погодиться читач, брошура В. Чапленка, як і все, що виходить з-під його пера, цікава й потрібна для кращого ознайомлення з тією добою, якій він свою розвідку присвятив.

Цю працю В. Чапленка я охоче рекомендую всім, хто цікавиться історією нашої літератури. Вона вносить нові спостереження й думки в нашу літературу про відродження, яке не відбулося. Вона допомагає шукати об'єктивного ставлення до тієї доби, якою дехто в нас некритично занадто захоплюється, а дехто занадто безапеляційно очорнює.

Вад. СВАРОГ

ПРО КИЇВСЬКИЙ "ПЕРЕЦЬ"

1. ОРГАН ПОЛІЦІЙНОЇ САТИРИ

Уже десятки років виходить на Україні сатирично-гумористичний журнал, що спочатку звався "Червоним перцем", а тепер — просто "Перець". Вилучення слова "червоний" із назви не означає, звичайно, що він набув якогось іншого кольору, ближчого до національних кольорів українського народу. Ні, він як був, так і залишився органом ЦК КПУ, бо й видає його видавництво "Радянська Україна".

"Перець" — одним-одно на всеньку 40-мільйонову націю видання такого типу, і друкують його тільки 250 тисяч примірників. Трохи, либонь, малувато. От на еміґрації виходить аж три таких журнали — "Лис Микита", "Мітла" і "Микита". Але й то добре, що він, той "Перець", виходить. Це ж бо єдине з "радянських" видань, що з нього хоч трохи видно живе "радянське" життя, не прилизану, не приляковану дійсність. Правда, й у "Перці" відбивається не все з того життя, у ньому нема й згадки про політичні настрої нашого народу, нема й натяку на національні прагнення, — є тільки сказати б, "побутовий та виробничий матеріял". Політика й українська національна проблематика появляються в "Перці" тільки в зв'язку з критикою "американського імперіялізму та колоніялізму", а також у харканні на українську еміґрацію.

У "Перці" ніколи нема й натяку на українську внутрішню національну політику, на якийсь протест проти русифікації. Ба більше: з деяких даних видно, що чогось такого редакція боїться, як вогню. Так, відзначаючи "неправильні" російські написи (наприклад, у лісі біля Києва), редактори ані словечка не кажуть про те, що ці написи повинні бути українською, а не російською мовою.

Між "закордонною" тематикою "Перця" і "побутовою" "радянською" велика суттєва різниця: перша — це звичайна для "радянської" преси брехня, а друга таки показує живе життя. З неї ж ми довідуємося, що там є хабарники, розтратники народного добра, п'яниці, хулігани, злодії, бракороби тощо. Довідуємося, наприклад, про те, що там є "індивідуальні забудівники", що будують хати не тільки для власного вжитку, а й для спекуляції. От у ч. 4 за цей рік надруковано допис під заголовком "Як із скромної зарплати ростуть високі палати". Як ілюстрацію до цього допису вміщено справжні світлини дво- і триповерхових будиночків, що їх побудували спритні людці в Трускавці Львівської області з метою винаймати кімнати й ліжка відпочиванцям (бо Трускавець та його околиця — відпочинково-лікувальна місцевість). У ч. 6 за цей рік надруковано таке "оголошення": "Дрова найвищого ґатунку! Сухі тріски на розпал! Випускаємо у вигляді стільців, які розсипаються від легкого дотику". А такий брак випускає Одеський фанерно-мебльовий комбінат. Усяким таким матеріялом просто забито кожне число "Перця". А подається це все як САТИРА Й ГУМОР. Тільки треба сказати, що це безпрецедентні в історії, у

вселюдському масштабі сатира й гумор. Інакше сказавши, такого гумору й такої сатири ніде й ніколи досі не було, це витвір суто-"радянський". Якщо досі сатиру в підручниках теорії літератури визначали, як "вид, чи жанр, красного письменства, що висміює від'ємні явища дійсности з метою їх знищення", то це визначення аж ніяк не відповідає тому, що ми маємо в "Перці". Конкретні ознаки "перчаної" сатири й гумору такі: 1) теми й персонажі в цій сатирі не фіктивні й вигадані (як це маємо в літературній сатирі), а взяті з живого життя, із зазначенням назв установ, їхніх адрес, а також точних прізвищ "жертв"; 2) бореться ця сатира не шляхом морального подіяння, а через поліційний апарат, аж до судів включно. Про це останнє свідчать "відгуки" на матеріяли, вміщувані в "Перці". От у ч. 6 під заголовком "Перцеві відповідають" надруковано, наприклад, таке: "У листі до Перця повідомлялося, що лісник Ірпінського лісництва Бажинський В. А. привласнює державний ліс. Факти, наведені в листі, ствердились. Наказом Київського лісгоспу Бажинського з роботи знято". Або ще: "В одному з листів повідомлялося, що мешканець с. В'язової. на Харківщині Швидкий І. О. обкрадає громадян... Рішенням суду Швидкого засуджено до 5 років позбавлення волі".

Отже, цю сатиру можна сміливо назвати поліційною чи, пристосовуючись до "радянської" поліційної системи, МІЛІЦІЙНОЮ. Тим то його й можна б визначити так: "Сатира й гумор у "Перці" — це вид сміху, що його використовує поліція (чи міліція) як своєрідне знаряддя для боротьби з неґативними явищами побуту й виробництва". А той сміх — це швидше сміх на кутні...

Словом, маємо ще один казенний витвір ,"радянської" системи.

2. ДОСКОНАЛІ УКРАЇНСЬКІ ГУМОРИСТИЧНІ ТЕКСТИ

"Перець" — це трохи чи не єдине "радянське" українське видання, що читається без силування, залюбки, та ще й скрізь, де тільки є українці — по всіх місцевостях СРСР і за його межами. Про поширеність "Перця" в СРСР свідчать підписи осіб, що подають матеріял для відділу "Народних усмішок" (наприклад, у ч. 6 за цей рік подано підпис М. Грекала з м. Самарканда Узбецької РСР), а за кордоном — наприклад, у Нью-Йорку — його просто розхапують.

За причину його популярности треба вважати не характер його поліційної сатири й гумору (хоч ота його "інформативність" теж має значення, особливо для закордонного читача), а ВИСОКУ ГУМОРИСТИЧНО-МОВНУ ЯКІСТЬ ЙОГО ТЕКСТІВ.

Передусім треба відзначити жанрову різноманітність гумору, практиковану в "Перці". У ньому ж бо є більші репортажі (наприклад, О. Ковіньки), півсюжетні гуморески, віршовані співомовки (Павла Ключини, П. Опанасенка й ін.), байки, півфолкльорні "народні усмішки", листи до "Перця", "об'яви й оголошення", дотепні малюнки "без слів" тощо.

Друге: його тексти прикметні справжнім, щирим гумором, побудованим на невідповідності явищ (наприклад, "торохтій" на обкладинці ч. 3 за 1960 р.), на контрастах, на гіперболізації, а в малюнках (кольорових здебільшого) — на талановитій карикатурі (наприклад, "портрет формаліста" в ч. 6 за цей рік). Коли його читаєш, забуваєш, що для багатьох зачеплених у ньому людей це сміх на кутні...

Третє: У своїй статті "Сучасний стан русифікації нашої мови на Україні" (Київ ч. 6 за 1959 р. і ч. 1 за 1960 р.) я назвав мову "Перця", з нормативного боку, "чудовою". Може, в цьому визначенні було трохи перебільшення, бо в ній усе таки є "примусовий асортимент" русизмів ("строк", "вертольот", "училище", часом дав. в. на -У, не передає звука Ґ, але все таки мова в "Перці" добра, багата, побудована виразно на глибинно-народних підвалинах нашої мови. У цьому розумінні з нею й приблизно не можна порівнювати мови наших еміґраційних гумористичних журналів, особливо "Лиса Микити", що його тексти — трохи чи не суцільний жаргон, особливо в "Гриці Зозулі", якого тепер на Україні просто не зрозуміли б.

Четверте. Тут треба відзначити найбільший плюс текстів "Перця" — багатство і національний характер засобів мовостилю чи, конкретніше кажучи, мовного гумору. Це: 1) елементи живої народної мови, зокрема фразеологізми, використовувані не тільки в діялогах, а й у мові авторів; 2) доцільне використовування фолкльорних елементів — прислів'їв, пісенних висловів, казкового матеріялу; 3) римування; 4) тонка гра слів; 5) іронічні церковнослов'янізми; 6) фігури натяків — "теє", "той"...

І треба сказати, що така якість наявна в усіх текстах "Перця" — в більших і менших, аж до коротких підписів під малюнками включно. Досить узяти перший-ліпший із текстів, щоб у цьому переконатися. От, наприклад, допис у ч. 6 за цей рік — "Як він став матір'ю" (у ньому мова йде про те, як одного робітника з Донбасу послано відпочивати до Одеського дому відпочинку, призначеного тільки для вагітних). У перших же двох реченнях цього тексту виявлено лексичне багатство мови: "Не кожному так ЩАСТИТЬ (русифікований автор написав би "везе"!)... А от гірничому майстрові... ПОТАЛАНИЛО". Далі вплетено щиро-народний фразеологізм: "Якщо вірно, що ОЧІ можуть ВИЛІЗТИ НА ЛОБА, то з Іваном Васильовичем цієї хвилини саме таке, мабуть, і сталося". Ось у тому ж шостому числі в замітці "Хто кого переплюнув" маємо гру слів: "Заступник директора т. Ґрінберґ на запитання залізничників, чому так довго стоять вагони, завжди відповідає:

— Не горить...

А коли підрахувати, то виявляється, що горить і навіть дуже: за рік НАГОРІЛО 185.420 карбованців штрафу. Це — заводові. А заступникові директора НЕ НАГОРІЛО ані трохи".

Римовані заголовки трапляються раз-у-раз. Наприклад, "Про хапугу, відомого на всю округу". "Куди вам, слабакам, до нас! Городище — стоїть вище".

Іронічні церковнослов'янізми: "ВОЗДВИГ цю карикатуру на паркову архітектуру..." (про кладку, покладену на... ліжка; додано й світлину).

Малий підпис: "Любив дівчину, сам добре знаю..." Цей підпис із народної пісні дано під малюнком, де хлопець, вийшовши з букетом на побачення, перелякався, бо перед ним стояла по-американському одягнена, в штанях і з цигаркою, а не така дівчина, як він сподівався.

Звертає на себе увагу, що на більшості текстів (особливо прозових) позначається та сама редакторська "рука". Трудно сказати, хто той талановитий і культурний майстер українського гумору. Редакційна колегія складається з трьох осіб — П. Глазового, О. Михалевича й С. Олійника, — але хто з них редаґує так добре

тексти, годі сказати. У всякому разі не відповідальний редактор Ф. Маківчук, підписаний як "редактор".

Так, добрі українські гумористичні тексти маємо в "Перці", кращі, ніж вони були в "Червоному перці", що його редаґував Остап Вишня. (До речі, Остап Вишня так глибоко української мови не знав, як знають її редактори "Перця").

Але, правду кажучи, я трохи боюся їх хвалити. Щоб не зурочити. Цур-пек! Бо як довідаються в Москві, що створено культурні й повноцінні українські тексти, то ще добачать у цьому вияв "буржуазного націоналізму".

Тим паче, що московський "Крокодил" у цьому розумінні не дорівнює "Перцеві", дарма що його наклад набагато більший — аж 1.400.000 примірників. Мабуть, таки гумор не дуже властивий північанам. Недаром і російські письменники-гумористи українського походження — М. Гоголь, А. Чехов, Аверченко, Зощенко.

В. ЧАПЛЕНКО

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Редакторе!

Уже більше десяти років я не беру жодної участи в житті й діяльності української еміґрації і — роками — не читаю еміґраційної преси. Припускаю, що саме цей факт окрилив різного роду бизнесменів безборонно спекулювати моєю творчістю й послуговуватись моїм прізвищем. Як це виглядає у практиці, з багатьох прикладів наведу два.

1) У Вінніпезі свого часу, за редакцією якогось М. Подворняка, появилась "Збірка Християнських Поезій" (понад 200 сторінок!), яку "зібрав В. Остапчук" для "євангельсько-баптистської молоді". Книжка зветься "Проміння", видана "накладом християнського В-ва "Дорога Правди" і це ж видавництво, в передмові, рекомендує свій продукт, як "цінний вклад до скарбниці нашої української євангельської літератури". У книжку втелющено і два вірші, передруковані з моєї збірки "Полум'яна Земля" (Мюнхен, 1947). Але, оскільки моя скромна творчість взагалі і ці два вірші зокрема не мають нічого спільного із скарбницею "євангельської літератури", безгрішно-спасенні брати вдалися до недопустимо безграмотного фальшування і спростачення мого тексту, надавши йому зовсім іншого звучання. Ось, наприклад, лише дві перші строфи вірша "Щастя":

Мов про весни буяння при дзвінкій долині,
Про тебе здавна кожен мріє на землі.
Ночами в снах ти увижаєшся людині,
Щоб ранком зникнути, мов дальні кораблі.

І щоб ізнов вернулися, як різні вісті:
Любов і ненависть, розрада й сум гіркий...
Здається іноді — нема для тебе місця,
А все ж таки ти є, мов іскорка надій.

У баптистів це виглядає так:

Мов весни буяння при дзвінкій долині,
Про Тебе, Христе, здавна кожен мріє на землі.
Ночами в снах Ти увижаєшся людині,
Щоб ранком зобачити Тебе, мов дальні кораблі.

І щоб ізнов вернувся Ти, як щастя:
Розвіявши у мить і сум гіркий...
Здається іноді — нема для Тебе місця,
А все ж таки Ти є, мов іскорка надій.

Другий вірш (із циклу людина) у мене закінчується рядками:

На тім шляху, де залягло каміння,
Зелені трупи і свавільний гук,
Де встала Правда — не ясне видіння,
А демон чорний найдикіших мук.

Партачі говорять від імені Христа і з цих чотирьох рядків моїми лишаються тільки два:

На тім шляху, де залягло каміння,
Де шлях тернистий, ніби прорідь (?!),
Де встала Правда — не ясне видіння,
Я дам спокій, — лишень прийдіть!

Така баптистська "Дорога Правди"!

2) Ю. Косач, з яким — це до відома "всезнаючих" — мої особисті контакти обірвалися сливе 9 років тому і з яким давно також не листуюся, видає в Нью-Йорку журнал "За Синім Океаном". У першому числі цього, зовсім не "радянофільського", як дехто думає, журнала був передрукований уривок з моєї шостої книги "Повернення Друга" (Мюнхен, 1958). Згодом редакторові сподобався цикл знову ж таки моїх віршів, друкованих у "Нових Днях" за червень 1958 р. і деякі з них появилися в двох числах "За Синім Океаном" (ч. 3, 1959 і ч. 2, 1960). Як вони передруковані? У мене напр., пишеться: "життям загоряються очі" — у засиньоокеанця "життям загортаються очі"; я написав: "швидше б цей час обігнать", а з цього зроблено "швидше в цей час обігнать"; замість, як у мене говориться, робітники "заюрбилися і ринули з нестримністю ріки" надруковано "заюрбилися і ринули в нестримність ріки" (Косача б туди, а не робітників!), слова "непротвережений банкір" взагалі викинено, зате, замість "горлянки пантер", зроблено "горлянка пантер" і т. д. і т. п. Мало цього. Паралельно з отаким-от "відредаґуванням" віршів, Косач, від імені редакційної колеґії ("За Синім Океаном" ч. 1, 1960) містить свою, в основному про самого себе, довжелезну статтю і — без мого відома — зараховує мене до тих, що "пишуть в нашому журналі" й навіть... "змагаються" за "виправдання його історичного завдання". Ну, як Вам це подобається? Тим часом у мене не було й немає діла до журнала "За Синім Океаном" з його нинішнім спекулятивно-еклектичним змістом, як також не цікавлюся, на скількох стільцях сидить Косач і яким насправді мафіям він служить, заграючи одночасно з Києвом і Львовом. Я навіть і не проти передруків своїх поезій: це може робити кожен, кому і коли заманеться — права на них мною "не застережені". Я лише протестую проти вопіющого до неба фальшування, спростачення, приписування мені поетичної і всякої іншої неписьменности, проти викреслювання й дописування того, чого я не написав і, нарешті, проти безцеремонного послуговування моїм прізвищем. Якщо на еміґрації таке діється з уже мертвими або не еміґраційними авторами то я ж — чуєте? — іще дишу, й ця прикра ситуація дає мені спроможність увічливо прохати Вас, пане редакторе, надрукувати у Вашому органі все вище подане без жодних змін.

З належною Вам пошаною —

Петро КАРПЕНКО-КРИНИЦЯ

Вчасно відновіть передплату — нагадувати нема кому й нема коли.

Не дайте, врешті, журналу сусідові — хай передплатить сам.

ІНШІ ПРО НАС

ДЕСЯТЬ РОКІВ ЖУРНАЛА „НОВІ ДНІ“

З нагоди 10-річчя нашого журналу "Українські Вісті" (Новий Ульм, Німеччина) у числі від 13-го березня ц. р. вмістили статтю під поданим вище заголовком.

Передруковуємо її тут повністю.

Редакція

Десять років проіснувати й реґулярно та безперебійно виходити в світ, виконуючи постійно свою суспільно-громадську функцію, це в умовах еміґрації для часопису, а особливо для літературно-мистецького журнала, — найліпше свідоцтво його слушности, потреби в ньому, підтримки його масою людей — читачів і поклонників та прихильників. А найперше — це свідоцтво ідейних та моральних його вартостей, його чільної провідної ролі в суспільстві і визнання за ним цієї ролі збоку значної частини громадянства.

Це найліпші компліменти, що його робить саме життя видавцеві (чи видавцям), ентузіястові (чи ентузіястам) такого часопису.

Таким журналом, і таким ентузіястом є журнал "НОВІ ДНІ" і видавець його, невтомний ПЕТРО ВОЛИНЯК.

Оце якраз тепер минуло десять років, як цей журнал існує.

Десять років діяльности — це великий час і не для еміґрантського пресового органу. Особливо коли для нього немає постійної матеріяльної бази, крім жертовної підтримки самих читачів та симпатиків. А для цього ми вже говорили що треба, — гострої потреби в такому журналі, треба щоб ним дорожили люди, щоб журнал був на належно високому ідейному, моральному й політичному поземі, словом — треба щоб він був почитний, потрібний, шанований, люблений.

Все це має журнал "НОВІ ДНІ" на свойому боці. І тому він існує.

"НОВІ ДНІ" — належать до числа (і то дуже, ой як дуже обмеженого числа!) найкращих журналів такого типу. Літературно-мистецький місячник, ілюстрований, загострений вічно своєю тематикою й поставою до животрепетних проблем нашої дійсности, а зокрема до дійсности нашої політичної української еміґрації, трактованої завжди в постійному взаємозв'язку з нашим національним материком — Батьківщиною, сміливий у ставленні цілого ряду питань і проблем, бойовий. Живий. Ніхто цього "НОВИМ ДНЯМ" не одмовить. В цьому і є секрет його живучости.

Ми сказали про визнання за ним позитивної ролі значною частиною нашого громадянства. Іменно! Незначна частина громадянства не могла б забезпечити існування такого часопису, що потребує попри весь ентузіязм видавця, все ж багато матеріяльних засобів. Ці засоби журнал має від своїх передплатників, прихильників, симпатиків, яких, значить, багато, якщо вони в стані такий журнал утримати при порівняно низькій його передплаті.

Та про добру репутацію цього часопису серед найширших кіл нашої еміґрації всі знають. Це річ відома.

Ми думаємо, що не помилимося, якщо скажемо, що значною мірою журнал "НОВІ ДНІ" зискав собі багато прихильників зокрема своєю поставою в питанні т. зв. "модернізму", його боротьбою проти нічим неоправданого супермодернізму, проповідуваного деякими опікунами нашої еміґрантської літератури й мистецтва. Цікава дискусія на цю тему на сторінках 'НОВИХ ДНІВ" і в ній позиція редакції та співпрацівників цього журнала зискали багато симпатій серед читацьких кіл, ті кола побільшуючи. Але ми тут не збираємося повторювати постулятів редакції "Нових Днів", а відсилаємо кожного читача до першоджерел — до сторінок самого журнала-ювілята.

Тут же ми, відзначаючи десятиріччя журнала "НОВІ ДНІ", хочемо висловити нашу громадську подяку його видавцеві й співпрацівникам, у всьому світі розсіяним, висловити наші найкращі побажання — моральної сили й витривалости на цій, досить таки важкуватій, суспільно-громадській національній варті!

Сил і здоров'я, і многих літ! Помноження передплатників і жертводавців на наступне десятиріччя! А серед усіх побажань висловлюємо зараз найголовніше й найкраще наше побажання:

в умовах звільнення Батьківщини від окупанта якнайскорше перенести свою резиденцію десь поближче до Хрещатика, щоб почати нову еру свого існування й діяльности вже під іншим кутом і зі зворотньою проекцією: вже не з еміґрації на Батьківщину а з Батьківщини на еміґрацію адресуючись у багатьох своїх писаннях і ставленні проблем.

"Нові Дні" все нехай будуть **новими днями,** сповненими надій, оптимізму й віри в перемогу наших спільних великих змагань.

ЛИСТ ДО МОЇХ ЧИТАЧІВ

Багато моїх читачів поставили мені запити письмово й усно (особливо під час моєї подорожі по США й Канаді), коли я видам другий том роману "БУЙНИЙ ВІТЕР"?

Так ось прийшла пора відповісти вже на це точно:

Другий том роману "Буйний вітер" готовий до друку, лише зупинка за маленьким: з а г р і ш м и д л я в и д а н н я.

Усі знають, що видавати книжки нашим бідним видавництвам дуже трудно, особливо таким безфінансовим видавництвам, як видавництво "УКРАЇНА", під маркою якого вийшов і перший том. Під цією маркою вийдуть і наступних два томи. Це одначе можливо буде тільки тоді, як читачі прийдуть належно з допомогою, як це було у попередніх випадках, з книгами "САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ", "ОГНЕННЕ КОЛО", "МАРУСЯ БОГУСЛАВКА" — перший том "БУЙНОГО ВІТРУ". В цих усіх попередніх випадках читачі мене не підвели, я їх теж ні.

Це дає мені підставу апелювати до читачів і на цей раз:

Якщо мої читачі хочуть, щоб вийшов другий том "БУЙНОГО ВІТРУ", то мусять мені допомогти його видати: тобто — передплатити книгу наперед і це й будуть кошти для видання.

Усе. Дуже просто.

Відомо кожному, що для видання книги потрібні великі гроші. Тому, чим більше буде передплатників і чим скорше вони внесуть свою передплату, тим більше ґарантій, що книга вийде скоро й буде добре видана.

До цього лишається додати тепер тільки таке:

Вартість передплати на один примірник — 3 (три) ам. доляри. Тому що я нікого не хочу обтяжувати морокою в ролі спеціяльних уповноважених, бо тепер знаю, який в Америці й Канаді дорогий час і як усі обтяжені працею й турботами, прошу вдаватися безпосередньо до видавництва.

Гроші висилати безпосередньо до видавництва "УКРАЇНА", на адресу:

Verlag "Ukraina",
Neu-Ulm/D., Schulgasse 1, або
конто Nr. 610, Sparkasse Neu-Ulm

(спеціяльне конто для видання цієї книги), уповн. А. НИКИТІН.

При пересиланні грошей подавати точну адресу передплатника, а також у випадку пізнішої зміни адреси, повідомити про це видавництво або автора.

Також передплату можна здавати уповноваженим "Українських вістей" в усіх країнах, посилаючи копію своєї адреси на адресу в-ва "Україна" (див. вище).

Наперед сердечно дякую всім моїм читачам, що готові прийти авторові зі згаданою допомогою.

Вітаю всіх.

З пошаною

Іван БАГРЯНИЙ

ВІДОМИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛКЛЬОРИСТ

Сьогодні минає сто років з дня народження Порфирія Даниловича Демуцького — видатного фолкльориста, дириґента й композитора, славного діяча української музичної культури, який усе своє життя присвятив благородній справі вивчення і популяризації прекрасного мистецтва рідного народу.

Закінчивши університет, Демуцький вирішив оселитися в селі — ближче до простого люду і до народніх пісень, якими він захоплювався ще змалку. Місцем свого проживання він обрав с. Охматів (тепер Жашківський р-н Черкаської области). Тут він працює лікарем і засновує в своєму домі лікарський пункт, де дістають медичну допомогу жителі Охматова та навколишніх сіл.

Одночасно Демуцький розгортає активну музично-етнографічну діяльність. Хоч спеціяльної музичної освіти він і не здобув, проте безмежна любов до народної пісні і неабиякий природний хист допомогли йому стати визначним фахівцем у галузі музичної фолкльористики. В Охматові та сусідніх селах він записав понад 700 народніх пісень найрізноманітнішого характеру. Більшість із них опублікована в численних збірниках, найважливішими серед яких є "Народні українські пісні в Київщині" в двох частинах (К., 1905—7) та "Українські народні пісні" ("Мистецтво", К., 1954).

Особливо велику цінність становлять його записи народнього багатоголосся, яке є одним з найпоширеніших і найяскравіших за своєю самобутністю видів українського пісенного фолкльору. Такі, наприклад, популярні в наш час пісні, як "Ой, у лісі, в лісі", "На городі верба рясна", "Ой з-за гори туман налягає", "А ще сонце не заходило" та багато інших прекрасних зразків народньої поліфонії вперше були записані і введені на концертну естраду П. Демуцьким.

Поряд із записами народніх пісень, неабиякий художній інтерес становлять оригінальні твори Демуцького: "Заповіт" та "Б'ють пороги" на слова Т. Г. Шевченка, "Дума про Федора Безрідного", а також його об-

робки народних пісень: "Ой коли б той вечір", "Ой у лісі два дубки", "Сирітка" та ін.

Після революції Демуцький переїжджає до Києва і, поряд з Леонтовичем, Степовим, Стеценком та іншими діячами української музики, стає в ряди будівників української музичної культури.

У 1921 р. П. Д. Демуцького запрошують на роботу до Української академії наук, де він впорядковує й готує до друку записи народних пісень. У цей же період він починає працювати в музично-драматичному інституті ім. М. В. Лисенка, де читає курс лекцій про народну пісню.

Творча діяльність П. Д. Демуцького — невтомного збирача й пропаґандиста української народної пісні — може бути взірцем для кожного митця, що працює на ниві української музики.

Л. Ященко

("Радянська культура", Київ, 10.3.1960).

Подвоїмо кількість передплатників журналу до його 10-річчя!

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

Шановний Петре Кузьмовичу!

Прошу вибачити за спізнену віднову передплати. Шлю 5.00 дол., з них 4.00 на передплату, а 1.00 на пресовий фонд.

З пошаною до Вас

П. ДИЛЬОВСЬКИЙ, Рочестер, США.

Шановний Пане Волиняк!

Висилаю 4.00 доляри на передплату, а 1.00 на пресовий фонд.

З пошаною

Степан МАСЕНКО, Мілвокі, США.

Вельмишановний п. Волиняк!

Шлю Вам 10.00 долярів на розбудову "Нових Днів". Це частина тих грошей, які чоловік заробив у церкві св. Юрія за писання вивіски. Другу частину вишлю в інше місце.

З пошаною

Марія КАНЮКА, Міннеаполіс, США.

Високоповажаний пане редакторе!

Шлю поштового переказа на 9.50 на віднову передплати Ваших вельми приємних "Нових Днів" і дитячого журналу на 1960 р.

Вітаю з десятирічним ювілеєм журналу і бажаю Вам і журналові такого ж, а то й більшого успіху в майбутньому.

З привітанням

Ваш Михайло МІЩЕНКО, Джеймстовн, США.

Дякую, пане докторе! На "Нові Дні" записав на півтора року, бо було забагато грошей.

П. ВОЛ.

Христос воскрес, шановний Петре Кузьмовичу!

Не можу інакше висловитись: Ви — бісова душа!

Оце перечитала "Нові Дні" за квітень, що роблю завжди, як кажуть, "від А до "іжиці". Буває, та ще й часто трапляється, що не погоджуюсь з дечим, обурююсь, горю бажанням протестувати, напишу "під гарячу руку" відповідь, запит чи пояснення, а прийде ранок і, перечитавши те, що написала увечорі, почуваю себе, як згаслий вулкан: тільки пихкаю і парую... Тоді рву на шматки написане і кидаю в кошик. Але цього разу так уже не зроблю, не можу промовчати!

Їй-же Богу, Ви бісова душа!

Ну, чи можна ж отак топтати мозолі учасникам концерту?!

Змилуйтеся, бо на Вас і так, як кажуть, усіх собак вішають. Бійтеся Бога! Схаменіться! Не треба дитирамбів співати, хоч ще ніколи того не бачила від Вас у Вашому журналі. Але я, як співачка, відчуваю одчайдушний настрій усіх тих співочих пташок, які тільки обростають пір'ям: як їм зараз прикро, як боляче і як підкошено їх бажання до співу!

Потім на інших накинувся! Чи ж можна отак, як насіння лущити, нападати на співаків і на артистів взагалі? Я бороню всіх артистів і співаків, бороню їх усім своїм серцем, хоч мій чоловік запевняє, що у жінок серця нема.

Пишете: "З людських пісень" і т. д. Що то має означати? "Людських", а ті інші були чиї?..

А чи знаєте Ви, дорога бісова душе, що співак чи співачка, як співає, то хоче зажмурити очі, як той соловейко, щоб жити в своєму співі, милуватися в морі звуків, у фарбах і металі свого голосу, якщо він є, звичайно.

Ну, чого вчепилися до того баритона? Ви ж його били і ще й добивали! "Як заграє в тобі кров..." То, може, вона у Вас не грає? Ви її заколисали отакими нападами... Ох, лишенько моє, як прийде колись і на Вашу голову біда, "як заграє в тобі кров..."

Потім: То нечистий, щоб знищити людський рід, видумав танґа й фокстроти? А чи Ви, голубчику, не "витанцьовуєте?" Ой-ой, щось мені не віриться!

І чому Ви певні, що не будете на чортячій сковороді своїми "разпрекрасними" (ха!) ніжками дриґати? А от я, сидячи в Колорадо, таки більше, ніж певна, що ми з Вами на отій чортячій сковороді зустрінемось!

З пошаною

Є. МОЗГОВА-ВИННИЧЕНКО, Денвер, США.

П. С. Роздобудьте мені, будь ласка, отой "людський твір" — "Рушничок". Буду вдячна. Є. М.

Воістину воскрес, дорога пані Євгеніє (вибачте, бо таки не знаю, як Вас по-батькові величати!)

Дякую за листа. Дякую цілком щиро. Був у мене поганий-препоганий настрій сьогодні, а повернувшись з друкарні, розбирав пошту і першого відкрив Вашого листа. Та й розсміявся! Стало мені весело і приємно. Саме в той час потелефонувала до мене одна наша хороша-прехороша читачка, відчула мою радість і питає:

— А чого це ви палаєте сьогодні?

— Одна хороша жінка дуже мене вилаяла, — відповідаю.

— Що-о-о? Вилаяла, а ви горите від радости?

— Так, бо приємно, як є людина, яка хоч вилаятись порядно (без жовчі!) вміє...

Але про справу. То кажете, що Вам не подобались

дві мої рецензії: на одумівський концерт і на ревію "Під веселим оборогом"? Шкода. Але трошки історії. З рік тому, одумівці влаштували концерт, навіть з виставою. Було там дещо дуже погане. Не так у виконанні (бо то молодь і аматори!), як у підборі матеріялу. Там одною річчю просто зневажено Шевченка. Може колись, в інших умовах, то було й добре, але тепер — ні. Я, щоб якось то зробити так, щоб було і сіно ціле, і кози ситі, написав, що дещо було добре, а дещо дуже погано, як то в аматорів буває взагалі, треба мовляв, більше вчитись, працювати і т. д., то й буде колись добре. А про репертуар ні словечка! Тільки сказав керівникові гуртка, що репертуар — важлива річ, він може поширити знання, виробити в молоді смак, збільшити відчуття краси, взагалі може піднести культуру людини. А може бути навпаки...

І — уявіть собі! — що це не дійшло. Замість того, щоб мої завваги пояснити молоді, цю молодь на мене почали натравлювати. Господи! Як почали мене дівчатка під церквою вчити, як треба редагувати "Нові Дні", як треба писати рецензії, як треба виховувати молодь (і це, голубонько, навіть ті, які ще кілька років тому ходили до мене з букварями під рукою!) і т. д., то я не міг і місця знайти.

Ну, думаю, шкода мого заходу: не розуміють, що "дитирамбів співати", як Ви пишете, таким "артистам" я не смію, то Бог з ними: ніколи нічого про них не писатиму та й буде всім добре.

Пройшов рік і мене знову кличуть на їх концерт. І запрошує мене один з дуже симпатичних одумівських керівників. Задумався я: чи пробувати йому пояснити, що минулого року він би мусів урахувати дещо і декого осмикнути? Чи він хоч тепер мене правильно зрозуміє, чи може, ще подумає, що я образився або що? Починаю викручуватись, що не маю часу і т. д. "А ви таки прийдіть..." І я пішов. Було значно краще, ніж першого разу, але все таки був великий брак культури, себто бракувало того, на чому т р е б а виховувати молодь. Ризикувати своїми порадами ще раз я відмовився. Промовчати зовсім — вийде, що я бойкотую молодь, ставлюся до неї з погордою. То я й написав святу правду: нічого про концерт не скажу, бо не всі вміють правильно сприймати сказане, і я боюсь неприємностей. Але поскільки ці хиби є загальними для молодечих організацій взагалі, то я там і говорив не лише про ОДУМ, а й про Пласт (хоч і не назвав його) і про деякі парафії (навіть з-поза Торонта).

Не дійшло знову! Але моя совість буде чиста. І на чортячій сковороді за калічення нашої молоді дитирамбами, за зниження її культурного рівня і за деморалізацію її "моральними хабарами" я таки смажитись не буду. А якщо ми з Вами там і зустрінемось, то тільки в тому випадкові, що я зголошусь туди добровільно. А така можливість не виключена, бо з гарною, приємною й дотепною жінкою (та ще й з голосом, як у справжнього соловейка, а не як у канарки!) навіть і на чортячій сковороді буде приємно...

Щодо рецензії на "Під веселим оборогом", то прошу її уважно перечитати ще раз: тільки уважно, прошу. Я там критикував н е а р т и с т і в, а музику і репертуар. Чого я "вчепився" до баритона? І не думав чіплятися до нього! Я тільки сказав, що "Рушничок" П. Майбороди, на мою думку, не можна виконувати так, як виконується танґо "Як заграє в тобі кров..." Невже я не маю права на таку заввагу? Якщо Ви скажете, що не маю, то жити на світі таки не варто!

Між іншим, "Рушничок" також належить до легкої музики, але все таки це не оте сахаринове танґо — тут інша ідея і інші засоби її вираження.

А уявіть собі, що я вийду на сцену і проспіваю Вам "Отче наш", — але щоб мої вороги не пришили мені ще одного "дєла", то скажу краще арію матері із опери Аркаса "Катерина", — на мотив іншого еміґраційного "шедевра", який починається словами: "Ти до мене прийди на чайочок, на чайку буде весело нам... та-татам... по чайку я тобі в с е віддам..." Як Вам така "метаморфоза" сподобається?.. Отаке й з "Рушничком" було! А цю, вибачте на слові, "пісню" жіночий квартет "Верховина" ще й як виспівує по всьому континенті! А в релігійних часописах на неї пишуть дуже хвальні рецензії... То скажіть: хіба не нечистий це все робить? Гноїть рогатий і хвостатий еміґрацію на пні!

Не подумайте, що я мав якийсь "зуб" на того баритона. Врешті, там ще згадувалась і колоратура (та ще й яка мила та симпатична!), проти якої також не маю нічого.

"То, може, вона у Вас не грає?" "Секрет, воєнная тайна", голубонько! Але запевняю Вас, що від такої "настроєвої музики", у якій оповідається про це джазове "грання крови" і про те "в с е", що в о н а має намір віддати й о м у після "чайочку", то мене справді нудить. А коли це співається не в темній таверні, а в ясно освітленій залі, де сидять діти й підлітки, а батьки й матері, — а головне й представники духовенства! — сидять поруч з підлітками і хіхікають, то я вважаю це доказом морального гниття в с і є ї еміґрації. А коли найбільша книгарня на континенті цей "ВСЕВІДДАМЧАЙОЧОК" розмножує на патефонній пластинці, щоб його виграли в хатах, де знову є діти й підлітки, то це вже національний злочин.

Між іншим, я просив ту книгарню фінансувати (закласти хоч частину грошей, яких я не маю де взяти!) видання "Історії України" чи "Історії української літератури" для шкіл, але мені відповіли, що "Ми вільних грошей не маємо"... Авжеж не мають, бо треба ж видати "У Параски синяя запаска", "Як заграє в тобі кров" і "по чайочку... там-та-там... я тобі все віддам". Це ж винятково потрібно... для "воюючої України..." Інакше окупанта не переможемо!

Ви, мабуть, подумаєте: "Ох і мораліст же той Волиняк! Аж пахтить моралізаторством від нього!" Ні, ні, ні! Я до чернечого чину не належу і не належатиму. Справа, врешті, не в цій "кровограйно-всевіддамчайочній", вибачте за вираз, "ідеї", а в тих дохло-крокодилячих засобах, якими ця "ідея" зображується: таж лише слово "чайочок" нормальну людину може довести до самогубства!

Десять літ я писав про це делікатно — ніхто не почув. На одинадцятому році я висловився з усією можливою точністю — почули всі. Дякувати Богові!

Чи я проти цієї музики взагалі? Ні, я тільки проти її монополії і проти того, щоб співати "Отче наш", — вибачте, арію матері із "Катерини", — на мотив "Чайочку". Це все.

Чи я танцюю? Ні, голубонько — не було як і коли навчитись: як мої товариші "парубкували", то я дуже щиро вчився. Як "закінчив курс науки", то негайно почалась тюрма і сталінська каторга... А потім крапелиночка волі і знову тюрма, єжовська вже... А тоді війна... А потім німецька окупація і табір полонених... А тоді еміґрація... Врешті, в Канаді можна б було вже жити й танцювати, але я "захворів на голову" і почав

"Нові Дні" видавати... Ну, й коли ж ти його танцюватимеш? Та я не проти танців: я навіть люблю подивитись, як хтось гарно танцює гарний танок, а не вертить тілом у повітрі, як крокодил хвостом по муляці...

Оце і все. Ще раз дякую за хорошого й щирого листа. Запевняю, що я не маю найменшого наміру знищувати артистів, але провітрювати помешкання інколи треба. А похвал у "Нових Днях" уже було аж забагато. Я певен, що колись ще почую й Вас на концерті. "Кадити" не буду, але запевняю перед усіма нашими читачами, що постараюсь про найкращу рецензію. Якщо б вона була негативна, то, — це буде вперше в моїй редакторській практиці! — відкину її: верну авторові, як "непридатний матеріял до друку". А тоді напишу сам, як захочу — маю ж я таке право?..

А "Рушничок" П. Майбороди я видрукую в "Нових Днях" (текст і ноти) спеціяльно для Вас. Можливо навіть, що в черговому числі. За те Ви мені колись його проспіваєте. Добре?..

З правдивою пошаною й щирою подякою за щирість

П. ВОЛИНЯК

П. С. Ваш чоловік запевняє, що "в жінок нема серця"? Тіштеся, що маєте розумного чоловіка — він у Вас геніяльний! Далеко не кожній жінці трапляється тепер таке щастя: живемо, голубонько, в "чайочно-кровограйній" добі...

Але нехай не забуває, що гарна й порядна жінка — найприємніше сотворіння під сонцем, навіть за умови відсутности в неї не тільки серця, а й натяку на нього...

П. ВОЛ.

Вельмишановний пане редакторе!

Посилаю Вам десять долярів американських на однорічну передплату "Нових Днів" для пані Анни Шрамченко в Дорнштадті, Німеччина, а решту на продовження моєї передплати на скільки там вистачить шістьох долярів.

При цій нагоді хотів би висловити Вам своє незадоволення з нового способу друкування першої сторінки обкладинки "Нових Днів". Досить цікаві та з різних боків цінні ілюстрації Ви знецінюєте вміщенням на їх "територіях" назви журналу, дати, числа та ще й ціни.

Чи не краще би було всі ті буденні справи винести поза "територію" ілюстрації, бо, наприклад, такий цінний образ святої Софії на обкладинці останнього числа Ви занечистили всякими бизнесовими поясненнями про рік, про число, про дату, а вміщенням отих "40 ц." аж понад дзвіницю, то просто й не хочу казати, як то називається.

Тому моє щире бажання було б, щоб ілюстрація була хоч і менша, але чиста від усяких технічних додатків. Думаю, що Ви зі мною в цьому цілком погодитеся!

Крім того занадто великий недогляд, бо майже в інчових буквах, оте "НЕРРУ" замість "НАРРУ". Я стало стою за те, щоб усякі хочби й окремі слова, подані в українському тексті чужими мовами, завжди в примітці подавати також в українському перекладі. Бо і тепер, а особливо в майбутньому, цей текст попаде в руки читача, який не буде навіть знати такого простого слова в оригіналі як "НАРРУ". Тому ліпше вже було б тепер його вжити в перекладі українською мовою.

З пошаною

Г. ГОРДІЄНКО, Філядельфія, США.

Дякую за завваги. Між іншим, Ви перший запротестували проти такої форми обкладинок, які мені, між іншим, коштують утричі дорожче.

Подумаю, поцікавлюсь, що інші читачі скажуть. Справа в тім, що я маю на меті не ілюстрацію, як самоціль, а обкладинку. Так обкладинки роблять у цілому світі. Я так не робив тільки тому, що мені завжди бракує грошей, бо 6—7 долярів, то не 25—30.

П. ВОЛ.

Вельмишановний пане редакторе,

Шлю Вам 5.50, з них 3.50 на нову передплатницю (адресу додаю), а 2.00 на пресовий фонд.

З глибокою пошаною до Вас

Р. ЛУК'ЯНОВА, Вінніпеґ, Канада.

ВИСТУП ПІЯНІСТКИ ЛЮБИ ЖУК

10 квітня ц. р. публіка Торонта мала нагоду почути концерт Люби Жук, молодої, талановитої піяністки з Монтреалю.

Люба Жук не вперше виступає в Торонті. Ми пригадуємо концерт Л. Жук і М. Мінського на Фонд Капели Бандуристів — десь так два роки тому. Також ми чули її минулого року у концерті скрипаля Аристида Вирсти. Цим разом Люба Жук виступала в Торонті із своїм самостійним концертом.

У грі Люби Жук помічаємо не лише добру школу і поважний підхід до кожного твору, але також її любов до виконуваних творів і здібність відтворити задум композитора й передати його слухачеві, а це останнє дано лише мистцеві з глибокою інтуїцією. Не можна поминути факту, що Л. Жук потрапить здобути увагу

публіки і в дуже скорому часі нав'язує контакт із нею.

Люба Жук має добру, чисту техніку і правильне відчуття епох і стилів. У неї сильний, сміливий удар прецизність і замилування складними ритмами, ніжний, експресивний тон і добра будова фрази в мелодійній лінії. Гра Л. Жук відрізняється безпосередністю та індивідуальним трактуванням кожного твору, від речей великої форми аж до найменшої мініятюри.

І ще одну прикмету треба особливо відмітити: Люба Жук невтомно і вперто поширює твори українських композиторів, зокрема сучасних. Із преси бачимо, що у кожному виступі Л. Жук (перед українською або чужою публікою чи радіом) завжди включені українські твори.

Мені здається, що найліпше виконаним твором були "Інтермецца" Шумана. Це великий твір, повний сильних емоцій, які Л. Жук передала з експресією і з правдивим запалом. Також драматична Брамсова "Рапсодія" мала ті самі прикмети.

Новиною був у цьому концерті Барток, маловідомий українському слухачеві. Його дуже складну "сюїту" Л. Жук відтворила переконливо й захопила нею пуліку. Здається, ця музика відповідає темпераментові піяністки. Три українські композиції були передані з підкресленням їх контрастових, індивідуальних рис: Верньківський — п'ять цікавих мініятюр, Нижанківський — ліричний "Спомин", Фоменко — його цікаві та емоційні "Прелюдії".

На закінчення концерту ми почули два рафіновано-піяністичні твори французького імпресіоніста Дебюссі і бравурний твір сучасного канадського композитора Шапманя.

Концерт Люби Жук був цікавою й приємною музичною подією в Торонті. П. В.

НЕКРОЛОГИ

КОСТЬ ЗАХАРОВИЧ РИБКА

Нещодавно, а саме 15 жовтня 1959 року, в Буенос-Айресі (Арґентіна) помер довголітній український громадський діяч на Далекому Сході (в Приморщині-Амурщині) Кость Захарович Рибка, що народився 1. X. 1882 року в містечку Білики, Кобиляцького повіту, на Полтавщині. Ця сумна вістка викликала в мені солодкі і болючі спогади про наші першу і другу з ним владивостоцькі зустрічі та про останнє прощання, що відбулося теж на березі могутнього Тихого океану, в м. Сан-Франціско.

Зустрілися ми вперше в березні 1914 року у Владивостоці, в газетно-книжковому кіоску молодого українського патріота Лиховида. До речі, в тому кіоску можна було купити не тільки всі далекосхідні й столичні часописи, але й київську "Раду" і деякі українські книжки. А "своїм" людям власник кіоску діставав і нелеґальну літературу.

Саме батьки купили мені українського букваря і я з великим зацікавленням розглядала його, і в цей час до кіоску зайшов гарний, білявий, блакитноокий юнак. Це й був Кость Рибка. Познайомившись зі мною і з батьками, він став просити їх, щоб берегли мене, доводячи, що тут дуже кепське повітря, отже, легко можна назавжди втратити здоров'я.

Удруге зустрілись ми з небіжчиком десь у 20-их роках, у Хабаровську на Амурі. Він саме утікав із Олексієвського (тепер Свободний) і був уже не білявий, а цілком сивий — так рано перші роки революції посріблили його буйну голову. Але очі, небесної блакиті, і далі горіли вогнем завзяття й невгнутости.

Не шукання пригод і не примха відірвали ідейного юнака від батьків і рідної Полтавщини, а те, що "у рідному краю нам долі нема", привело його до берегів чужих непривітних морів: Охотського, Японського, Жовтого. Він спершу працював на будівництві залізниць: так званої "китайської" в Манджурії та Амурсько-Уссурійської, а далі, як людина палкої вдачі і великий мрійник-ідеаліст, захопився просторами й багатствами того, дикого ще тоді, краю. Його опанувала

ДОРОГИЙ ЧИТАЧУ!

У черговому числі зробимо підсумок нашої кампанії за подвоєння передплатників. Якщо Ви ще не спромоглися помогти журналові (приєднати нового передплатника), то зробіть це тепер.

Як Ви бачили самі, дуже багато наших читачів це зробили вже давно.

Без цієї великої підтримки хто-зна чи було б можливе існування журналу. Візьміть же й Ви участь у його розбудові!!! Редакція.

думка знайти стільки золота, щоб не тільки стати заможним, а ще й мати змогу матеріяльно підтримувати українську справу, видавництва, театральні гуртки та українських культурно-освітніх діячів, які ввесь час жили в біді і зазнавали різних утисків...

Де тільки не шукав він того золота! І по річках Амур, головним чином Бурея і Зея, і в пісках Монголії, і в горах Хінчану, і в Північному Китаї — близько "Великого Муру" та старовинного місця поховань китайських богдиханів. І нарешті таке багатюще золотом місце, десь у тайзі на Амурщині, він таки знайшов, але революція 1917 року не дала змоги розробляти й використати те багатство...

Проте, до останніх днів свого життя Кость Захарович зберігав пляни і опис того місця, бо глибоко вірив, що СРСР колись таки згине і якщо не він, то хтось інший з українців поїде на те місце, заявить його права на той шмат землі і державна скарбниця України виповниться більйонами золотих карбованців...

На закінчення слід згадати, що Кость Захарович Рибка мав намір відіслати до УВАН усі свої пляни й папери, зробивши таким чином українську наукову інституцію своїм спадкоємцем...

Не знаю, чи пощастило йому здійснити цей шляхетний намір?..

Мар'яна МЕЛЬНИК

АКТ

Ми, що нижче підписані, на прохання видавця "Нових Днів" П. Волиняка зробили підрахунок голосів у справі оголошень "Української Книги" в нашому журналі (див. "Нові Дні", ч. 123, стор. 18), переглянули всі листи-відповіді в цій справі і установили таке:

1. Усіх листів одержано 34, з них 27 висловились за вміщення оголошень, а 7 проти, що становить у відсотках: "Так" — 80, а "Ні" — 20.

2. По країнах відповіді розбиті так: із Канади 19, із США — 14, із Німеччини — 1.

У зв'язку з тим, що було дано мало часу на відповіді, то з Австралії і Півд. Америки відповідей не було.

3. За статтю відповід розподіляються так: від чоловіків 26, від жінок — 8.

4. Комісія не рекомендує оголошувати списки анкети — кожен учасник анкети може запитати членів комісії, а ми йому завжди підтвердимо, як ураховано його голос.

5. Із членів комісії один тільки висловився проти — решта рекомендує видавцеві приймати **всякі** торговельні оголошення, не роблячи в торгівлі політики — так роблять усі часописи світу і "Новим Дням" не треба бути винятком.

Голова комісії: Михайло Голинський.
Секретар: І. О-юк.
Члени: Г. Романенко,
М. Підлісний,
Л. Верба,
Д. Кравченко.
Торонто, 29 травня, 1960 р.

В умовах анкети було сказано, що тим читачам, якім ця справа байдужа, не обов'язково відповідати на анкету, тому можна вважати, що з **усіх** читачів лише 7 заявили своє "ні" на письмі.

Щоб було ясніше, — щоб уникнути "політичної психози"! — скажемо, що "Українська Книга" існує в Канаді як приватна канадська торговельна компанія, а не як якась організація чи установа.

П. Волиняк

ПОСВЯЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРАПОРУ ВІДДІЛУ СУЖЕРО У ВІННІПЕЗІ

(Закінчення із 2-ої стор. обкладинки).

ління", який кілька років тому висвітлювано в Парижі і проти якого гаряче протестували українці всього світу. Такий же протест ухвалено вислати і до жидівської фірми виробництва мила в Торонті, яка спонзорувала цей фільм. Протести були вислані того ж вечора.

Проти цього фільму протестували всі українці Канади, зокрема цілий ряд організацій, починаючи від централі КУК. У Монтреалі, місце осідку СіБіСі, було організовано дві великі демонстрації перед будинком СіБіСі. У парляменті і в Сенаті Канади відповідні запити зробили наші посли й сенатори, а також і посол італійського роду Бадані. На запити відповідав міністер державних прибутків, якому підлягає СіБіСі, Дж. С. Новленд. Він зарядив розгляд цієї справи. В результаті українці перемогли — фільм знято з екрану.

Посвячення прапору місцевого СУЖЕРО виявило, що вінніпезький відділ є на доброму рахунку серед нашого громадянства, що він виконує корисну суспільну роботу. Про це свідчить і стале збільшення його членства.

Очолює відділ п. І. Павлюк, якого тепер уже втретє одноголосо перевибрали на голову.

ДО ЮВІЛЕЮ М. К. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ

(Продовження із стор. 4-ої).

матичного амплуа. І от, коли бачиш її в таких ролях, вона здається реальним втіленням ідеї страждання. Здається, останнє обібрало її жертвою своєю, обібрало її вражливу, ніжну організацію психічну для того, щоб показати всю силу, яку воно покищо має ще в нашому житті, обібрало ніжну, як мімоза душу артистки, щоб понівечити її і в сценічній інтерпретації на очі кожному виявити всю глибину того руйнуючого впливу, який воно має на людей. Ми сказали б більше: ми провели б певну аналогію між Заньковецькою і таким національним генієм-поетом, як Шевченко. Як цей останній був, є і на довгі часи залишиться поетичним виразником нашого національного страждання, співцем історичних мук нашого народу, то таким самим геніяльним виразником національного горя нашого і в його минулому, і в сьогочасному є Заньковецька на сцені. Вона артистичний символ цього горя, сценічне втілення тих мук, які доводиться зазнавати українській нації, в образі жінки. Її скарги на мачуху-долю, її мольба і прокляття, її сльози і часами розпач страшенний, і, нарешті, надія на щастя, на те, що із сліз повиростають квітки запашні — вільно гармонійного життя нашої нації, — то все нагадує наші національні муки і наші надії. І як Шевченка, за Костомаровим, український народ наче обібрав для того, щоб він опоетизував у своїй творчості поетичній страждання народні, так і Заньковецьку обібрала сама доля української нації для високої місії: стати самій за сценічне опоетизування страждань українського народу.

(Закінчення в наступному числі).